

Selvitys energiaköyhyydestä

Kotitalouksien energiakustannukset

Laura Oja, Anu Vaahtera, Iivo Vehviläinen,
Sanna Ahvenharju ja Laura Hakala

Selvitys energiaköyhyydestä

Kotitalouksien energiakustannukset

**Laura Oja, Anu Vaahtera, Iivo Vehviläinen,
Sanna Ahvenharju ja Laura Hakala**

Helsinki 2013

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

YMPÄRISTÖMINISTERIÖN RAPORTTEJA 21 | 2013
Ympäristöministeriö
Rakennetun ympäristön osasto

Taitto: Marianne Laune
Kansikuva: YHA Kuvapankki / Janne Ulvinen

Julkaisu on saatavana vain internetistä:
www.ym.fi/julkaisut

Helsinki 2013

ISBN 978-952-11-4205-5 (PDF)
ISSN 1796-170X (verkkokj.)

ESIPUHE

Energian merkitys kotitalouksille on suuri ja energiakustannukset voivat joskus viedä huomattavan osan kotitalouksien tuloista. Erityisesti heikossa taloudellisessa asemassa olevilla kotitalouksilla voi olla vaikeuksia selviytyä asumisen energiakustannuksista, kuten sähkö- ja lämmityskuluista. Lisäksi heikossa taloudellisessa asemassa olevat kotitaloudet saattavat muita kotitalouksia todennäköisemmin asua rakennuksissa, jotka eivät ole energiatehokkaita. Tällaisilla kotitalouksilla voi usein myös olla hyvin pienet taloudelliset mahdollisuudet investoida esimerkiksi energiaa säästäviin perusparannuksiin.

Tällaisiin kotitalouksien ongelmiin niiden mahdollisuuksissa selviytyä energiakustannuksista viitataan usein termillä energiaköyhyys. Energiaköyhyydelle ei kuitenkaan ole olemassa yhtä yhtenäistä määritelmää ja asiaa onkin lähestytty eri tavoin eri maissa. Lisäksi tavat vastata energiaköyhyyden aiheuttamiin ongelmiin vaihtelevat.

Tämän selvityksen tarkoituksena on tarkastella ja arvioida energiaköyhyyttä ja sen merkitystä Suomessa. Selvityksessä määritellään energiaköyhyyden käsite Suomessa ja arvioidaan, miten energiaköyhyyden aiheuttamiin haasteisiin voidaan vastata. Arvioinnissa otetaan huomioon muun muassa jo olemassa olevat erilaiset tukijärjestelmät sekä energiemarkkinalainsäädäntöön sisältyvä kuluttajansuoja. Selvityksessä myös arvioidaan ja kartoitetaan kuinka suurta osaa kotitalouksista ja minkälaisia kotitalouksia energiaköyhyys voi koskea. Lisäksi selvityksessä tarkastellaan eräitä muita EU-maita ja kuvataan nykytilannetta sekä ratkaisukeinoja energiaköyhyyden aiheuttamiin haasteisiin näissä maissa.

Selvityksen ovat toteuttaneet Laura Oja, Anu Vaahtera, Iivo Vehviläinen, Sanna Ahvenharju ja Laura Hakala Gaia Consulting Oy:stä. Selvityksen on rahoittanut ympäristöministeriö. Selvityksen ohjausryhmän jäseninä ovat olleet hallitussihteeri Anna Saarinen, lainsäädäntöneuvos Riitta Kimari ja rakennusneuvos Pekka Kalliomäki ympäristöministeriöstä, asuntoneuvos Raimo Kärkkäinen sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä ylitarkastaja Outi Kumpuvaara työ- ja elinkeinoministeriöstä. Ohjausryhmä on kommentoinut työtä, mutta selvityksessä esitetyt kehittämistarpeet ja johtopäätökset ovat selvityksen toteuttajien omia.

Kesäkuussa 2013

Anna Saarinen
hallitussihteeri

SISÄLLYS

Esipuhe	3
Johdanto	7
Tiivistelmä	9
I Näkökulmia energiaköyhyyteen	11
1.1 Energiaköyhyyden määritelmä	11
1.2 Energiaköhyys EU-tasolla	13
2 Energiaköhyys Pohjoismaissa, Saksassa ja Hollannissa	15
2.1 Saksa.....	16
2.2 Hollanti.....	18
2.3 Pohjoismaat.....	19
3 Energiaköhyys Suomessa – nykytilanne	22
3.1 Asumisen energiakustannukset	22
3.2 Energiaköhyiden ilmenemismuodot.....	26
3.3 Energiaköhyiden riskiryhmät	27
3.4 Nykyiset toimenpiteet kotitalouksien tukemiseksi	31
3.5 Tuleva kehitys Suomessa	36
4 Johtopäätökset	38
5 Toimenpide-ehdotukset ja suositukset toimintatavoiksi	40
6 Energiaköhyiden jatkotutkimustarpeet	43
Liitteet	44
Liite 1. Haastattelut.....	44
Liite 2. Työseminaari 26.2.2013	45
Lähteet	46
Kuvailulehti	51
Presentationsblad	52

Johdanto

Energiaköyhyys on noussut esille esimerkiksi Euroopassa ja YK:ssa käytävissä keskusteluissa. Euroopassa energiaköyhyydellä (*fuel poverty*) viitataan kotitalouksiin, joilla on heikon taloudellisen asemansa vuoksi vaikeuksia selviytyä kasvavista sähkö- ja lämmityskustannuksista. Energiaköyhyyteen liittyy kotitalouksien tavanomaiseen asumiseen liittyvä energiankäyttö, esimerkiksi asunnon ja veden lämmitys sekä valaistus. YK:ssa ja kehitysyhteistyössä energiaköyhyydellä (*energy poverty*) puolestaan tarkoitetaan vaikeutta päästä modernien energiapalvelujen piiriin; tähän liittyy mm. hyvin alhainen energiankulutus ja polttoaineen keräämisen hankaluus.

Euroopassa energiaköyhyyden taustalla on monesti kotitalouksien matala tulotaso, korkea energian hinta ja energiatehokkuudeltaan kehno rakennuskanta. Energian hinta EU:n alueella on noussut viime vuosina voimakkaasti ja hintaan kohdistuu nousupaineita myös tulevaisuudessa¹. Hinnannousuun vaikuttavat esimerkiksi globaali energian kysynnän lisääntyminen sekä toimenpiteet ilmastonmuutoksen torjumiseksi, jotka edellyttävät investointeja puhtaampaan energiantuotantoon. Edellä kuvatut tekijät ovat aiheuttaneet erityisesti heikossa taloudellisessa asemassa oleville kotitalouksille vaikeuksia selviytyä sähkö- ja lämmityskustannuksista. Osa kotitalouksista joutuu tinkimään muusta kulutuksesta selviytyäkseen välttämättömistä energiamenoista. Seurauksena saattaa myös olla laskujen maksamatta jättäminen ja asunnon lämmityksen tinkimisestä johtuvat kylmyyden ja kosteuden aiheuttamat terveyshaitat.

Euroopassa energiaköyhyyden käsite ei ole täysin yhteneväinen. Energiaköyhyys on tunnistettu ongelmaksi jo pidemmän aikaa erityisesti Isossa-Britanniassa, jossa köyhyyden lisääntyminen yhdessä energian hinnannousun sekä melko energiatehottoman rakennuskannan kanssa ovat nostaneet energiakustannusten osuutta kotitalouksien tuloista merkittävästi. Suomessa aiheesta tarvitaan lisää tutkimustietoa.

Toimeksiannon mukaisesti tässä selvityksessä on pyritty määrittelemään, mitä energiaköyhyys Suomessa tarkoittaa sekä kartoittamaan energiaköyhyyden nykytilaa Suomessa. Tarkoitus on selvittää, onko energiaköyhyys ongelma Suomessa ja minkälaisia kotitalouksia se mahdollisesti koskee. Lisäksi pyritään arvioimaan, miten energiaköyhyys tulevaisuudessa kehittyy, ja tunnistamaan mahdolliset riskiryhmät. Pääpaino selvityksessä on asumisen energiassa ja siihen liittyvissä kustannuksissa. Aineistoa selvitystyöhön kerättiin kirjallisuusselvityksen, haastattelujen ja työseminaarin avulla.

Energiaan liittyvää sääntelyä tulee monelta hallinnon alalta. Sääntelyllä on kustannusvaikutuksia (mm. energiaverot), jotka saattavat kohota liian korkeiksi osalle kotitalouksista. Onkin tärkeää arvioida, minkälaisiin kotitalouksiin kustannukset vaikuttavat eniten ja miten vaikutuksia voidaan ehkäistä. Vaikka selvitys kohdistuukin Suomeen, ilmiötä ja kotitalouksille suunnattuja tukikeinoja energiaköyhyyden ehkäisemiseksi tarkastellaan tiiviisti myös Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa, Hollannissa ja Saksassa. Lopuksi selvityksessä esitetään toimenpide-ehdotuksia sekä suosituksia tulevaisuuden toimintatavoiksi energiaköyhyyden ehkäisemiseksi.

¹ Ks. esimerkiksi International Energy Agency www.iea.org.

Energiaköyhyyttä ei juuri ole tutkittu Suomessa. Muun muassa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimusprofessori Jussi Simpura on vuonna 2008 selvittänyt aiheetta Suomessa Euroopassa sattuneiden kylmän talven paleltumakuolemien johdosta. Artikkelia ei kuitenkaan julkaistu. Tässä selvityksessä koottiin kirjallisuusselvityksen avulla Suomen tilanteen kartoittamiseksi taustamuuttujia, jotka perustuivat haastatteluissa esitettyihin arvioihin energiaköyhyydestä, ongelman luonteesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Näin ollen kirjallisuusselvitys painottui tutkimustiedon puutteesta erityisesti tilastoihin sekä erilaisiin energian kulutusta ja hintaa käsitteleviin selvityksiin ja raportteihin. Kansainvälisen vertailun osalta tutkimustietoa energiaköyhyydestä löytyi erityisesti Saksasta, Tanskan, Ruotsin, Norjan ja Hollannin osalta tietoa kerättiin pääosin julkisista kirjallisuuslähteistä.

Selvitystä varten haastateltiin yhteensä 26 eri alan asiantuntijaa. Asiantuntijoina kuultiin muun muassa energian, tilastoinnin, asumisen ja erilaisten yhteiskunnallisten tukimuotojen parissa työskenteleviä henkilöitä. Haastattelujen tavoitteena oli kartoittaa asiantuntijoiden näkemyksiä energiaköyhyydestä. Tutkimustiedon puutteesta johtuen suurin osa asiantuntijoista vastasi työnsä kautta hankitun kokemuksen ja omien näkemystensä perusteella. Asiantuntijahaastattelujen perusteella saatiin kuitenkin muodostettua hyvä käsitys tilanteesta. Haastatellut henkilöt on listattu liitteessä 1.

Kirjallisuusselvityksen ja haastattelujen lisäksi aineistoa kerättiin myös puolen päivän työseminaarissa, jossa hyödynnettiin osallistavia työskentelytapoja. Tavoitteena oli ideoida ratkaisuja ja toimenpide-ehdotuksia energiaköyhyyden aiheuttamiin haasteisiin kotitalouksille, jotka on tunnistettu riskiryhmiksi energiaköyhyyden näkökulmasta. Työseminaari järjestettiin 26.2.2013. Työseminaarin osallistajat on listattu liitteessä 2.

Raportin rakenne on seuraava: Kappaleessa 1 on esitetty kansainvälinen, alueellinen ja tämän selvityksen näkökulma energiaköyhyyteen sekä kuvattu, miten energiaköyhyys ymmärretään EU-tasolla. Kappaleessa 2 esitellään kirjallisuuskatsauksen tulokset Saksan, Hollannin ja Pohjoismaiden osalta. Kappaleessa 3 esitellään selvityksen tuloksia Suomen osalta; miten energiaköyhyys ilmenee ja minkälaiset kotitaloudet kuuluvat energiaköyhyyden riskiryhmiin. Lisäksi esitellään nykyiset toimenpiteet energiaköyhyyden ehkäisemiseksi sekä arvioidaan ilmiön kehittymistä tulevaisuudessa. Kappaleessa 4 esitetään selvityksen johtopäätökset. Kappaleessa 5 ehdotetaan mahdollisia toimenpiteitä energiaköyhyyden ehkäisemiseksi tulevaisuudessa sekä suosituksia toimintatavoiksi. Lopuksi pohditaan energiaköyhyyden jatkotutkimustarpeita kappaleessa 6.

Tiivistelmä

Tässä selvityksessä energiaköyhyydellä viitataan kotitalouden kyvyttömyyteen suoriutua välttämättömistä lämmitys- ja sähkökustannuksista. Tarkastelussa on huomioitu myös polttoainekustannukset, jotka saattavat harvaan asutussa Suomessa muodostua merkittäväksi pakolliseksi kulueräksi. Selvityksen perusteella energiaköyhyys koskettaa Suomessa pientä osaa kotitalouksista osana muuta köyhyyttä. Kylmästä ilmastosta, kohonneista energian hinnoista ja vanhasta rakennuskannasta seuraavat korkeat energiakustannukset voivat lisätä pienituloisten kotitalouksien maksuvaikeuksia. Lisäksi haja-asutusalueella energiakustannuksia lisäävät mahdolliset polttoainekustannukset. Energiaköyhyyden äärimuotoja kuten riittämätöntä lämmitystä ei juuri ilmene Suomessa yhteiskunnan tukiverkkojen ansiosta. Energiaköyhyys voi johtaa mm. seuraaviin ongelmiin:

- Tingitään muusta välttämättömästä kulutuksesta.
- Tingitään lämmittämisestä ja ilmanvaihdosta (erityisesti omakotitaloissa), joka voi aiheuttaa kosteus- ja homeongelmia, joista puolestaan seuraa haitallisia terveysvaikutuksia.
- Maksuhäiriöt ja velkaantuminen, mikäli kotitaloudella ei ole varaa maksaa energialaskuja.
- Ei varaa auton ylläpitoon, vaikka se joillain seuduilla olisi välttämätöntä peruspalveluiden äärelle pääsemiseksi.

Asumisen energiankulutusta ja energiakustannuksia määrittävät muun muassa asunnon pinta-ala, varustelutaso ja kotitalouden kulutustottumukset sekä rakennuksen rakennusvuosi ja energiatehokkuus. Lisäksi lämmitystapa ja sijainti taajama-alueen ulkopuolella vaikuttavat energiakustannusten suuruuteen. Vanha lämmitysjärjestelmä (öljy, sähkö) on usein kallis ylläpitää. Tähän vaikuttavat öljyn hinnannousu ja vaihtelu sekä suoran sähkölämmityksen osalta kallis energia. Toisaalta myös uuteen lämmitysjärjestelmään vaihtaminen voi olla kallista. Energiaköyhyyden riskiryhmänä korostuvatkin lähinnä taajama-alueen ulkopuolella isoissa energiatehottomissa asunnoissa asuvat pienituloiset kotitaloudet.

Kotitalouden todellisia energiakustannuksia on usein hankala erottaa muista asumisen kuluista. Tämä pätee erityisesti lämpöenergian osalta, sillä siitä aiheutuvat kustannukset (lämmitys + vesi) sisältyvät usein vuokraan tai vastikkeeseen eivätkä ole sellaisenaan asukkaan tiedossa. Kotitalouskohtaisen kulutuksen seuranta ei ilman huoneistokohtaista mittarointia ole mahdollista. Kohonneen energian hinnan lisäksi uusien asuntojen korkea varustelutaso ja esimerkiksi autopaikkavaatimukset kasvattavat asumiskustannuksia entisestään. Myös energiatehokkuusvaatimukset nostavat jonkin verran rakentamisen hintaa, mutta alentavat puolestaan käytön aikaista energiankulutusta ja vastaavasti asumiskustannuksia.

Energiaköyhyyttä ehkäistään sekä lainsäädännöllisten keinojen että vapaaehtoisten toimien avulla. Esimerkiksi sähkö- ja maakaasumarkkinalaissa on mm. tarkkaan määriteltä, mitä energiayhtiön tulee ottaa huomioon ennen energianjakelun katkaisua

maksuvaikeuksissa olevalta kotitaloudelta. Lainsäädäntöön perustuvien asumismenoja alentavien ja toimeentuloa turvaavien tukien avulla puolestaan varmistetaan, että myös heikossa taloudellisessa asemassa olevilla on asunnoissaan riittävä lämpötila, sekä taataan sähkön saanti. Energianeuvonnalla ja energiatehokkuusinvestointeja tukemalla voidaan puolestaan vähentää energiankulutusta ja sitä kautta asumisen energiakustannuksia. Nykyiset tukijärjestelmät hoitavat pääsääntöisesti energiaköyhyyden oireita. Ilmiönä energiaköyhyys piiloutuu osittain muun muassa maksettujen asumis- ja toimeentulotukien alle.

Nykyisiin tukijärjestelmiin liittyy rakenteellinen ongelma, sillä ne eivät riittävästi kannusta energiatehokkuustoimenpiteisiin. Myöskään energian hinta ei laajalti ohjaa ihmisten energiankulutustottumuksia. Esimerkiksi toimeentulotuella katetaan tarvittaessa kohtuulliset asumismenot tarpeellisen suuruisina. Energiaköyhyys on monitahoinen ongelma ja ongelman ratkaisujen pitäisikin tukea energiankulutuksen ja siihen liittyvien asumiskustannuksien vähentämistä sen sijaan, että tuettaisiin jatkuvasti kalliimmaksi muodostuvan energian kulutusta.

Selvityksen perusteella on esitetty toimenpide-ehdotuksia energiaköyhyysongelman ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi. Ehdotukset on jaoteltu sääntelykeinoihin (lainsäädännöllisiin ja muihin sitoviin velvoitteisiin), taloudellisiin keinoihin (verotukselliset keinot tai tarveharkintaiset avustukset), informaatio-ohjaukseen ja vapaaehtoiisiin toimiin. Selvityksen lopuksi on pohdittu myös energiaköyhyyden jatkotutkimustarpeita. Jatkotutkimuksen kannalta tärkeää olisi ennakoiva tutkimus, jotta energiaköyhyydestä ei pääsisi muodostumaan nykyistä mittavampaa ongelmaa ja jotta energiaperäiset kustannukset yhteiskunnalle pysyvät hallittavalla tasolla.

1 Näkökulmia energiaköyhyyteen

1.1

Energiaköyhyyden määritelmä

Energiaköyhyyden määritelmä kansainvälisesti

Energiaköyhyydelle (*energy poverty*) ei ole vielä yhtenäistä maailmalla vakiintunutta määritelmää. Samalla termillä on viitattu sekä kehitysmaiden energiahuollon järjestelyyn, että kehittyneiden maiden kohonneista energiakustannuksista aiheutuviin ongelmiin. Kansainvälisessä keskustelussa energiaköyhyydestä puhuttaessa käytetään *energy poverty* -termin lisäksi myös termiä *fuel poverty*. *Fuel poverty* -termillä viitataan pääosin vaikeuksiin selviytyä lämmityskuluista, mutta käytännöt vaihtelevat huomattavasti.²

YK:ssa ja kehitysyhteistyössä energiaköyhyydellä tarkoitetaan modernien energiapalveluiden puutetta. Puute moderneista energiapalveluista ilmenee esimerkiksi sähköverkkoliitännän puutteena tai puutteena puhtaasti palavista polttoaineista, joita hyödynnetään muun muassa ruoan valmistuksessa³. Euroopassa energiaköyhyydestä puhuttaessa tarkoitetaan yleensä kotitalouden vaikeutta tai kyvyttömyyttä selviytyä välttämättömistä energiamenoistaan, kuten kodin lämmityksestä, lämpimästä käyttövedestä ja kotitaloussähköstä koituvista laskuista⁴. Euroopan talous- ja sosiaalikomitea sisällyttää energiaköyhyyden määritelmään lisäksi muut olennaiset energiaan liittyvät palvelut ja toiminnot, kuten liikennepalvelut⁵. Välillisesti energian hinnannousu vaikuttaa myös kohonneiden kuljetuskustannusten myötä esimerkiksi ruoan hintaan.

Energiaköyhyys määritellään joissain yhteyksissä energiamenojen suhteellisenä osuutena käytettävissä olevista tuloista. Iso-Britannia on yksi harvoista maista, jossa energiaköyhyys on virallisesti hallituksen toimesta määritelty ja viety osaksi lainsäädäntöä. Iso-Britannian virallisen määritelmän⁶ mukaan kotitalous elää energiaköyhyydessä, mikäli sen tuloista yli 10 prosenttia kuluu asunnon riittävän lämmityksen⁷ ylläpitämiseen. Iso-Britanniassa esiintyy kuitenkin myös muunlaisia epävirallisia määritelmiä, joissa energiaköyhyyteen luetaan lisäksi mukaan muut kotitalouden energiamenot⁸.

² Katso mm. European Fuel Poverty and Energy Efficiency, EPEE (2009); Bouzarovski, Stefan (2011).

³ International Energy Agency (IEA), Energy poverty, verkkosivut (viitattu 23.11.2012).

⁴ FinSH (Financial and Support Instruments for Fuel Poverty in Social Housing) (2009) Energy poverty: Impact and Public Recognition in the United Kingdom, France, Germany, Italy and Poland.

⁵ Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (2011).

⁶ The National Archives, Warm Homes and Energy Conservation Act 2000, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

⁷ Riittäväällä lämmityksellä tarkoitetaan tässä 21 asteen lämpötilaa oleskelutiloissa sekä 18 asteen lämpötilaa muissa tiloissa.

⁸ London Councils, Growing problem fuel poverty, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

Energiaköyhyyden alueellinen näkökulma

Energiaköyhyyttä on hyvä tarkastella kotitalouksien lisäksi myös alueiden näkökulmasta. ESPON (European Spatial Planning Observation Network) tutkimusohjelmassa tuotetussa ReRisk – Regions at Risk of Energy Poverty -raportissa⁹ tarkastellaan energiaköyhyyttä Euroopassa alueiden näkökulmasta. ESPON-tutkimusohjelman tavoitteena on parantaa EU-alueen aluesuunnittelun ja aluekehityksen tietoperustaa ja tukea EU-maiden yhteistyötä näillä aloilla¹⁰. ReRisk-raportissa tarkastelunäkökulmaksi on valittu energian hinnannousu ja tähän liittyvä alueiden taloudellinen ja sosiaalinen haavoittuvuus sekä kohoavien energian hintojen aiheuttamat haasteet, kun alue on riippuvainen liikenteestä. Selvityksen mukaan maakohtaista tarkastelua tärkeämpää ja informatiivisempaa on alueellinen tarkastelu, sillä ongelmat ilmenevät usein maatasoa paikallisemmin. Taloudellisista tekijöistä energiaköyhyyteen liittyen suurin riski liittyy alueen riippuvuuteen erikoistuneesta, energiaintensiivisestä teollisuudesta. Riippuvuus liikenteestä ja kuljetuksista korostuu erityisesti alueilla, jotka ovat etäällä muusta asutuksesta sekä alueilla, jossa työmatkaliikenne on merkittävää. Lisäksi energiaköyhyyden uhka korostuu alueilla, joilla on ilmaston takia erityisesti tarvetta lämmitykselle.

Raportissa erityisen uhattuina alueina mainitaan Itä-Euroopan alueet. Yhtenä merkittävimmistä ongelmista selvitys nostaa esiin uusiutuvan energian käyttöönoton vaikeuden alueilla, joilla ei ole taloudellista kykyä uudistaa energiainfrastruktuuriaan. Toinen merkittävä ongelma selvityksen mukaan on puutteellinen kyky koordinoita EU-, maa- ja aluetasojen poliittista päätöksentekoa, jotta energiatehokkuutta pystyttäisiin edistämään kattavasti ja tehokkaasti sekä teollisuuden että kuluttajien osalta.

Energiaköyhyyden estämiseen liittyvien toimenpiteiden osalta raportissa nostetaan esille alueellisen päätöksenteon tärkeys. Alueellisella hallinnolla on usein vaikutus alueen uusiutuvan energian käyttöön, esimerkiksi alueellisen uusiutuvan energian potentiaalain selvittämisen kautta, alueen energiatehokkuuteen, mm. pk-yritysten toiminnan kautta, ja asukkaiden tietoisuuden lisäämiseen. Yksittäisten asukkaiden tasolla energialaskujen läpinäkyvyys ja vertailtavuus, energiatehokkuutta ja hajautettua energiantuotantoa edistävät kuluttajakohtaiset ratkaisut sekä uusiutuvaa energiaa suosivat ”vihreät tariffit” ovat tärkeitä keinoja taistella energiaköyhyyttä vastaan. Alueilla, jotka ovat riippuvaisia energiaintensiivisestä teollisuudesta, tulisi tarkastella mahdollisuuksia teollisuuden monipuolistamiseen.

Energiaköyhyyden määritelmä tässä selvityksessä

Energiaköyhyyttä ei ole Suomessa määritelty virallisesti. Energiaköyhyys on kuitenkin ollut esillä viime vuosina Suomen mediassa esimerkiksi otsikoilla *Energiaköyhyys puhuttaa kohta meilläkin*¹¹ ja *Energiaköyhyys riivaa pian suomalaisiakin*¹². Suomessa käydyssä keskustelussa energiaköyhyydellä viitataan usein kotitalouden kyvyttömyyteen suoriutua välttämättömistä energiamenoistaan tai kotitalouksiin, joiden nettotuloista kodin energialasku vie enemmän kuin 10 prosenttia. Tämä määritelmä on kuitenkin ongelmallinen sillä se on mm. herkkä energian hinnan vaihtelulle. Suomessa lämmityskulut sisältyvät usein vuokraan ja osin hoitovastikkeeseen, joten niitä on tilastollisesti vaikea erottaa selkeästi omaksi kulueräkseen. Suomessa ei myöskään ole tilastoitu energiamenoja tulojen suhteen, vaan energiamenoista löytyy tilastoja ainoastaan suhteessa kulutusmenoihin. Lisäksi energiaköyhyyden yhteydessä on

⁹ Velte, D., Magro, E., Jimenez, I. (2010).

¹⁰ ESPON, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

¹¹ Kansan Uutiset 10.9.2010.

¹² Iisalmen Sanomat 8.12.2011.

oleellista huomioida myös varallisuus, koska se vaikuttaa kotitalouden mahdollisuuksiin tehdä energiatehokkuutta parantavia investointeja.

Tässä selvityksessä energiaköyhyydellä tarkoitetaan vaikeutta ylläpitää tai tyydyttää perustarpeita energian kustannusten takia. Tämä tarkoittaa vaikeutta tai kyvyttömyyttä ylläpitää asunnossa asianmukaista lämpötilaa (koskee erillistaloja) tai vaikeutta maksaa muista olennaisista energian käyttöön liittyvistä palveluista (esim. kotitaloussähkö, lämmin käyttövesi). Tässä selvityksessä osaksi tarkastelua otetaan myös liikennepolttoaineet. Suomi on harvaan asuttu maa, missä peruspalveluiden äärelle voi olla useiden kymmenien kilometrien matka. Auto voi olla myös välttämätön edellytys toimeentulon ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseksi.

1.2

Energiaköyhyys EU-tasolla

Energiaköyhyys on noussut viime vuosina keskusteluun EU-tasolla. EU:n huolena on, että energian hintojen noustessa heikossa taloudellisessa asemassa olevien kotitalouksien määrä voi kasvaa merkittävästi, ellei asiaan puututa nopeasti ja tehokkaasti¹³. Energiaköyhyyttä on tutkittu muun muassa Euroopan Unionin rahoittamassa EPEE-projektissa (European fuel poverty and energy efficiency). Projektissa tutkittiin pääsääntöisesti energiaköyhyyden ilmentymistä Iso-Britannissa, Espanjassa, Italiassa, Belgiassa ja Ranskassa. Projektin tuotoksena ilmestyi vuonna 2009 raportti *Tackling Fuel Poverty in Europe, Recommendations Guide for Policy Makers*¹⁴, jossa esitetään suosituksia päätöksentekijöille siitä, kuinka energiaköyhyyden aiheuttamiin ongelmiin voidaan vastata. Suositukset energiaköyhyyden vähentämiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi ovat seuraavat: yhteisestä määritelmästä sopiminen, lainsäädännöllisen viitekehysten luominen, ongelman johdonmukainen tunnistaminen ja energiaköyhyyden viiteryhmiä määrittäminen. Raportissa esitetään myös, mitä direktiivejä EU-tasolla on säädetty aiheen tiimoilta.

Vuonna 2010 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) antoi valmisteleman lausunnon aiheesta ”Energiaköyhyys markkinoiden vapauttamisen ja talouskriisin yhteydessä”¹⁵. Lausunnossa korostetaan tarvetta suojella heikossa asemassa olevia kuluttajia energiaköyhyyden välttämiseksi. ETSK ehdottaa myös, että energiaköyhyydelle sovitaan EU:ssa yhteinen yleisluonteinen määritelmä, jota kukin jäsenvaltio voisi mukauttaa. ETSK esittää, että energiaköyhyys otettaisiin huomioon aina energiapoliittisia ehdotuksia laadittaessa. Lisäksi energiankulutuksen optimoimista helpottavien teknologisten innovaatioiden tulisi olla erityisesti heikossa asemassa olevien kuluttajien saatavilla. Jäsenvaltioiden tulisi myös harkita tukitoimenpiteiden käyttöönottoa (esim. kuluttajansuoja energiamarkkinoilla ja kuluttajien tietoisuuden lisääminen energiankäytöstä). EU-maiden olisi esimerkiksi kehitettävä sosiaaliturvatuksia sähköntoimitusten varmistamiseksi kotitalouksille sekä tukia energiatehokkuuden parantamiseksi.

Samansuuntaisia viittauksia löytyy myös muista EU-asiakirjoista kuten maakaasun sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä (2009/73/EY) ja sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä (2009/72/EY), joissa todetaan, että jäsenvaltioiden tulisi laatia kansallisia toimintasuunnitelmia tai muita tarvittavia toimintapuitteita energiaköyhyyden torjumiseksi sekä varmistettava heikossa asemassa olevien asiakkaiden tarvitsemat energiatoimitukset. Maakaasun sisämarkkinoita koskevissa

¹³ European Union (2011) Opinion of the European Economic and Social Committee on ‘Energy poverty in the context of liberalisation and the economic crisis’ (exploratory opinion) (2011/C 44/09).

¹⁴ EPEE (2009).

¹⁵ Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (2011).

yhteisissä säännöissä lisäksi todetaan, että heikossa asemassa olevien asiakkaiden käsite on määriteltävä, jotta voidaan viitata energiaköyhyyteen ja muun muassa kieltoon kytkeä heikossa asemassa olevat asiakkaat pois maakaasuverkosta kriittisinä aikoina. Lisäksi jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että heikossa asemassa olevia asiakkaita koskevia oikeuksia ja velvoitteita sovelletaan. Lisäksi todetaan, että jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä, kuten kansallisia energian käyttöä koskevia toimintasuunnitelmia ja sosiaaliturvaetuuksia heikossa asemassa olevien asiakkaiden tarvitsemien kaasutoimitusten varmistamiseksi tai energiatehokkuuden parantamisen tukemiseksi, jotta ilmenevään energiaköyhyyteen voidaan puuttua myös tarkasteltaessa köyhyyttä laajemmin.

Energiatehokkuuden parantaminen on ensiarvoisen tärkeässä asemassa energiaköyhyyden lieventämisen ja ennaltaehkäisyn kannalta. EU:ssa energiatehokkuutta pyritään parantamaan muun muassa energiatehokkuusdirektiivin (2012/27/EU) avulla, jossa asetetaan energiatehokkuusvelvoitteita niin yksityisille kuin julkisillekin toimijoille. Toimenpiteet kohdistuvat merkittävimpiin energian loppukäyttöihin kuten kotitalouksiin, rakennuksiin, teollisuuteen ja palveluihin. Liikenne on kuitenkin rajattu ulkopuolelle. Direktiivillä tavoitellaan energiatehokkuutta sekä tuotannossa että loppukäytössä. Direktiivissä mainitaan myös, että jäsenvaltiot voivat sisällyttää asettamiinsa energiansäästövelvoitteisiin vaatimuksia, esimerkiksi edellyttää energiatehokkuustoimenpiteiden tietyn osan toteuttamista ensisijaisesti energiaköyhyydestä kärsivissä kotitalouksissa tai sosiaalisessa asuntotuotannossa. Rakennusten energiatehokkuusdirektiivillä (2010/31/EU) puolestaan pyritään varmistamaan energiatehokkuuden huomioiminen niin uudis- kuin korjausrakentamisessa.

EU:ssa toimii energiaköyhyysverkosto (The EU Fuel Poverty Network)¹⁶, jonka tavoitteena on tuoda yhteen aiheen parissa työskenteleviä tutkijoita ja toimijoita eri puolilta EU:ta sekä ylläpitää keskustelua aiheen ympärillä. Verkoston on perustanut brittiläinen sosiaalipolitiikan tohtoriopiskelija Harriet Thomson, joka tutkii väitöskirjassaan energiaköyhyyden esiintymistä EU-maissa. Verkosto perustettiin, koska energiaköyhyyden Euroopassa pelätään kasvavan nousevien energiakustannusten myötä. Verkoston verkkosivuille on koottu aiheeseen liittyviä artikkeleita sekä blogikirjoituksia. Sivuston mukaan Englannin ja Irlannin lisäksi erityisesti Etelä- ja Itä-Euroopassa on vaikeuksia ylläpitää riittävää lämmitystä asunnoissa. Muun muassa Portugalissa, Bulgariassa ja Kyproksella on havaittu, että jopa yli 30 prosentilla kotitalouksista on vaikeuksia ylläpitää riittävää lämmitystä.

¹⁶ EU Fuel Poverty Network, verkkosivut (viitattu 26.3.2013).

2 Energiaköyhyys Pohjoismaissa, Saksassa ja Hollannissa

Tämän selvityksen yhtenä tavoitteena oli vertailla energiaköyhyyden ilmenemismuotoja ja mahdollisia ratkaisuja muutamassa Suomen kanssa vertailukelpoisessa EU-maassa. Kohdemaiksi valittiin Ruotsi, Tanska, Norja, Saksa ja Hollanti samankaltaisten ilmasto-olojen ja vertailukelpoisen lainsäädännön vuoksi. Eurostatin tilaston mukaan¹⁷ (ks. Taulukko 1) näistä maista Saksassa oli vuonna 2011 eniten asukkaita, joilla oli vaikeuksia ylläpitää riittävää lämpöä kotona (5,2 % väestöstä). Muissa maissa osuus oli 1,6–2,5%. Koko Euroopan osalta suurimmat osuudet (22–46 %) olivat kuitenkin Etelä- ja Itä-Euroopassa.

Taulukko 1. Kyvyttömyys ylläpitää asunnossa riittävää lämpötilaa (osuus väestöstä prosentteina)¹⁸

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Euroopan Unioni (27 maata)	12,3	11,8	10,7	10,0	9,2	9,4	9,8
Tanska	8,9	9,4	10,3	1,7	1,5	1,9	2,6
Saksa	4,6	5,5	5,4	5,9	5,5	5,0	5,2
Hollanti	3,1	2,2	1,6	1,8	1,3	2,3	1,6
Suomi	2,6	2,4	1,1	1,9	1,3	1,4	1,8
Ruotsi	1,4	2,5	1,8	1,5	1,4	1,7	1,6
Norja	1,3	1,5	0,8	0,8	0,8	0,7	1,2

Vertailumaista ainoastaan Saksassa energiaköyhyys tunnustetaan yhteiskunnalliseksi ongelmaksi; muissa maissa ilmiö tiedostetaan ja sitä pyritään ehkäisemään. Pohjoismaissa energiaköyhyys ei ole noussut esille ongelmana. Energiaköyhyys ilmiönä on vertailumaissa verrattain uusi; tutkimuksia, tilastotietoa ja poliittisia toimenpiteitä on vielä vähän. Korkea energian hinta ja uusiutuvan energian osuus eivät ole suoraan verrannollisia energiaköyhyyden ilmenemiseen, mikä käy ilmi esimerkiksi jäljempänä tässä kappaleessa esitettävistä eroista Saksan ja Tanskan välillä. Yksi tärkeä keino energiaköyhyyden ehkäisemiseksi vertailumaissa ovat energiatehokkuustoimenpiteet. Vertailumaiden osalta seuraavissa luvuissa on tarkasteltu ensinnäkin sitä, koetaanko energiaköyhyys ongelmaksi kyseisessä maassa. Lisäksi pyrittiin selvittämään, kuinka suurta osaa väestöstä mahdollinen ongelma koskee ja minkälaisia ratkaisuja ongelmaan on.

¹⁷ Eurostat 2013 (viitattu 28.3.2013).

¹⁸ Eurostat 2013 (viitattu 28.3.2013).

Energiaköyhyyden nykytila

Saksassa energiaköyhyys (*Energiearmut*) on tunnettu käsite, mutta tieteellistä tutkimusta tai tilastointia ei aiheesta juurikaan ole tehty. Esimerkiksi virallista, laissa esitettyä määritelmää energiaköyhyydelle ei ole¹⁹. Joidenkin määritelmien mukaan Saksassa henkilö tai kotitalous määritellään energiaköyhäksi, mikäli henkilöllä tai kotitaloudella on säännöllisesti vaikeuksia suoriutua energiakustannuksistaan. Energiakustannuksiin lasketaan kuuluvaksi sähkö, kaasu, lämmitys ja auton polttoaine. Energiaköyhyys on usein tulosta hitaasta elintason alenemisesta yhdessä kasvavien energian hintojen, kotitalouden heikon energiatehokkuuden sekä alhaisen tulotason kanssa.²⁰

Saksassa energian hinta on noussut viimeisen 15 vuoden aikana huomattavasti²¹. Vähävaraisten kotitalouksien on vaikeaa sovittaa kulutuksensa kohonneisiin hintoihin²². Vuonna 2009 energiakustannukset kotitaloutta kohden olivat noin 2 500 euroa²³. Saksa on jo 1990-luvulta alkaen panostanut voimakkaasti uusiutuviin energianlähteisiin. Vuonna 2011 tapahtuneen Fukushima ydinvoimaonnettomuuden jälkeen Saksa päätti luopua ydinvoimasta. Vuoteen 2050 mennessä uusiutuvan energian osuus tuotetusta energiasta halutaan nostaa jopa 80 prosenttiin²⁴. Erityisesti lämmitysöljyn hinta, mutta myös maakaasun ja sähkön hinnat, ovat nousseet merkittävästi. Saksassa onkin Euroopan toiseksi korkein sähkön hinta²⁵. Saksassa suurin osa asunnoista lämmitetään kaasulla, toiseksi eniten lämmitetään öljyllä, kolmanneksi ja neljänneksi eniten kaukolämmöllä ja sähköllä²⁶.

Energiaköyhyys on usein osa suurempaa kokonaisuutta. Usein energiaköyhyyden koettelemilla kotitalouksilla on muitakin vaikeuksia kuten maksamattomia lainoja, pitkäaikaissairauksia, työttömyyttä. Ongelmat kasaantuvat, jolloin elintaso elämän joka alueella on huomattavasti alle sen, mitä kutsuttaisiin normaaliksi. Ihmisen jäädessä eläkkeelle tai työttömäksi energiankulutus kasvaa lisääntyneen kotonaolon myötä.

Sosiaali- ja kuluttajajärjestöt ovat arvioineet, että kotitalouksista noin 2 % ei suoriudu sähkölaskustaan²⁷. Mikäli sähkön hinta jatkaa nousuaan, ollaan mahdollisesti tilanteessa, missä vuokratulot (ilman energiakustannuksia) ovat yhtä suuret kuin kotitalouden energiakustannukset²⁸. Vuonna 2012 sähkönjakelu keskeytettiin noin 312 000 kotitalouden osalta ja varoitus sähkönjakelun keskeytyksestä lähetettiin yli 6 miljoonalle²⁹.

¹⁹ Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen (2012) Dossier Energiearmut; Dritter Armutsbericht der Bundesregierung, Juli 2008.

²⁰ KWH-Preis; Energiearmut in Deutschland, verkkosivut (viitattu 28.3.2013).

²¹ Ks. mm. Umweltbundesamt; Entwicklung der Energiepreise, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

²² Destatis (2012) Prices. Data on energy price trends – Long-time series from January 2000 to January 2013; ifeu - Institut für Energie- und Umweltforschung Heidelberg GmbH - gemeinnütziges ökologisches Forschungsinstitut (2006).

²³ Fokus Online 2.11.2012.

²⁴ Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie (2012) Die Energiewende in Deutschland.

²⁵ Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie (2013) Energiedaten ausgewählte Grafiken.

²⁶ Destatis; Wohnsituation, verkkosivut (viitattu 2.4.2013).

²⁷ Noin 800 000 kotitaloutta yhteensä noin 40,4 miljoonasta kotitaloudesta.

²⁸ Fokus Online 2.11.2012.

²⁹ Berkel (2012) 312.000 Stromsperren im Jahr (viitattu 28.3.2013).

Saksassa ne kotitaloudet, joita ei virallisesti lasketa köyhyysrajan alapuolella oleviksi, vaan ylittävät sen juuri, kärsivät energiaköyhyydestä eniten. Näihin kuuluvat mm. pienituloiset työssäkäyvät (nk. *working poor*). Köyhyysrajaan perustuen he eivät saa toimeentuloa turvaavia tukia, vaan joutuvat itse maksamaan esimerkiksi lasten koulunkäynnin tai välttämättömät huonekaluhankinnat, jotka köyhille maksetaan tulonsiirroilla. Korkeat energiakulut lisäävät näiden kotitalouksien velkaantumista entisestään³⁰. Vuonna 2011 1,8 miljoonaa kotitaloutta oli ylivelkaantunut³¹. Myös toimeentulotuen saajat, eläkeläiset ja opiskelijat kärsivät korkeista energiakustannuksista. Vuonna 2013 perustoimeentulotuki (Hartz IV Regelsatz) on 382 € ja siitä energiakustannusten osuuden on laskettu olevan noin 7 %³².

Energiaköyhyyden koettelemat kotitaloudet pyrkivät tinkimään kulutuksesta kaikilla elämän alueilla. Lisäksi kustannuksissa pyritään säästämään esimerkiksi lämmittämällä asunnosta vain osa ja pukeutumalla lämpimämmin. Myös valaistuksesta saatetaan tinkiä.

Toimenpiteet kotitalouksien tukemiseksi

Saksassa ei vielä ole yhteneviä käytäntöjä energiaköyhyyden torjumiseksi, vaan osavaltioilla on omat keinonsa asukkaidensa auttamiseksi. Energiaköyhiä kotitalouksia pyritään tukemaan seuraavin keinoin:

- A Lainsäädännön osalta on sähkömarkkina- (Stromgrundversorgungsverordnung – StromGVV) ja kaasumarkkina- (Gasgrundversorgungsverordnung – GasGVV) määritelty nk. suhteellisuusperiaate. Lain mukaan energiantoimittajan tulisi etsiä vaihtoehtoja maksuvaikeuksissa olevien kotitalouksien kanssa erityisesti jos kotitaloudessa asuu esimerkiksi vanhuksia, vammaisia, lapsia, raskaana olevia tai sairaita. Tämä tarkoittaa esimerkiksi maksujärjestelyistä sopimista tai energiantoimituksen katkaisemista etukäteen sovittavina ajanjaksoina. Lain suhteellisuusperiaatetta noudatetaan energiantoimittajien piirissä rajallisesti, koska laki on tulkinnanvarainen eikä riittävän selkeä.
- B Taloudelliset keinot³³:
- Energiaköyhien kotitalouksien turvana ovat myös toimeentuloa turvaavat tuet. Esimerkiksi asumistukea korotettiin vuoden 2009 alusta; korotus oli keskimäärin 60 % kompensationsa energian hinnannousulle. Toimeentulotuesta energiakustannuksiin on varattu noin 28 € kuukaudessa³⁴. Tämä on 25–50 % vähemmän kuin todellinen tarve olisi.
 - Korkotukilainoja ja avustuksia myönnetään omakotitaloille tai pienille taloyhtiöille, joissa remontoinnin myötä parannetaan rakennuksen energiatehokkuutta. Tuen määrä riippuu energiansäästöstä, joka remontoinnilla saavutetaan.³⁵
 - Pienituloisille kotitalouksille myönnetään asumistukilain puitteissa lainoja ja takuita asuntojen kunnostamiseksi; käytännöt vaihtelevat osavaltioittain.³⁶

³⁰ Kopatz, Spitzer & Christanell (2010) Energiearmut. Stand der Forschung, nationale Programme und regionale Modellprojekte in Deutschland, Österreich und Großbritannien.

³¹ Lebenslagen in Deutschland (2012). Lopullinen raportti julkaistaan vuoden 2013 ensimmäisen kvartaalin aikana.

³² Sozialhilfe24.de-verkkosivut; Hartz 4 Regelsatz (viitattu 28.3.2013).

³³ Ks. mm. FinSH, Financial and Support Instruments for Fuel Poverty in Social Housing (2010) Energieeffizienz statt Energiearmut. Leitfaden zur nachhaltigen Senkung der Energiekosten einkommensschwacher Haushalte.

³⁴ Sozialhilfe24- verkkosivu, Hartz 4 Regelsatz. (viitattu 28.3.2013).

³⁵ Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW); Energieeffizient sanieren, verkkosivut (viitattu 4.3.2013).

³⁶ FinSH (2010) Energieeffizienz statt Energiearmut.

- C Informaatio-ohjaus. Energiaköyhiä kotitalouksia pyritään Saksassa tukemaan pääasiassa neuvonnan keinoin. Esimerkiksi Nordrhein-Westfalenin osavaltiossa on neuvonnan avulla saatu ratkaistua jopa 70 % energiaköyhien kotitalouksien ongelmista³⁷. Esimerkkejä eri neuvonnan muodoista on esitetty alla:
- Kaikki työttömyyskorvausta, sosiaaliavustusta tai asumistukea saavat ihmiset saavat halutessaan ilmaista energianeuvontaa (Stromspar-Check): nk. energiansäästöapuri tulee kotikäynnille kartoittamaan potentiaalisia energiansäästökohteita. Toisella kotikäynnillä asennetaan tarpeen mukaan pika-apua antavia laitteita kuten energiansäästölamput, vesihanojen sääntöseläijät, TV:n valmiustilan katkaisin. Lisäksi kotitaloudelle tehdään räätälöity energiansäästösuunnitelma. Lisäneuvontaa saa kuluttajaviraston energianeuvojilta.³⁸
 - Kuluttajavirasto tarjoaa neuvontaa myös oikeudellisissa ja talousasioissa.
 - Vertaishenkilöitä koulutetaan energianeuvojiksi.
 - Energiaköyhille kotitalouksille suunnatut esitteet, joissa on yhteystiedot taloudellista tukea ja neuvontaa antavista tahoista.
 - Tarjotaan apua energiayhtiöiden kanssa toimimiseen.

Keskustelu energiaköyhyydestä on Saksassa ajankohtaista ja erilaisia sosiaalipoliittisia toimenpiteitä on ehdotettu toteutettavaksi. On esimerkiksi ehdotettu, että energian toimituksen katkaiseminen vähävaraisilta kotitalouksilta tulisi kieltää. Kokeilun alla on myös keino välttää täydellinen sähkötoimituksen katkaisu: maksuvaikeuksissa olevalle kotitaloudelle toimitetaan sähköä vain välttämättömään tarpeeseen – jääkaapin ja lieden sähkönkulutukseen (500 kWh)³⁹. Lisäksi on ehdotettu ennakkomaksujärjestelmää, ns. sähkön pre-paid-liittymää. Tärkeää olisi myös sopeuttaa nykyiset perustoimeentulotuen järjestelmät energiaköyhyyden esille tuomiin ongelmiin⁴⁰.

2.2

Hollanti

Energiaköyhyyden nykytila

Vuonna 2012 keskiwertokotitalouden kaasu- ja sähkökustannukset olivat 1 755 euroa. Hollannissa keskimäärin 5–6 % kotitalouden menoista menee lämmitykseen ja sähköön, vähävaraisilla kotitalouksilla noin 7 %. Myös Hollannissa energian hinta on noussut koko tämän vuosituhanen. Vuonna 2010 11 % pienituloisista kotitalouksista ei pystynyt lämmittämään asuntoaan riittävästi⁴¹. Kotitaloudet maksavat energiasta huomattavasti enemmän kuin yritykset, sillä yritysten energiaverotus on huomattavasti alhaisempaa kuin kotitalouksien. Tällä pyritään takaamaan yritysten kilpailukyky suhteessa muihin maihin. Vuonna 2010 kotitaloudet maksoivat energiasta 8,3 €/GJ, yritykset 1,7 €/GJ⁴².

Vaikka energiaköyhyyttä ei Hollannissa koeta merkittävänä ongelmana, on Hollannissakin kotitalouksia, jotka käyttävät tuloistaan energialaskuun yhtä paljon kuin vuokraan. Tällöin kyseessä on usein huonokuntoinen vuokra-asunto, jonka lämmön-

³⁷ Modellvorhaben "NRW bekämpft Energiearmut" Beratung geht in Bochum an den Start. Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

³⁸ Stromspar-Check, verkkosivut (viitattu 29.3.2013).

³⁹ Die Welt (2012) Hilfen gegen die Stromsperre (viitattu 28.3.2013).

⁴⁰ Verbraucherzentrale Bundesverband (2008).

⁴¹ ECN, Energie-Nederland ja Netbeheer Nederland (2012) Energie Trends 2012.

⁴² Compendium voor de Leefomgeving (2012) Belastingen op energie, 1990-2010 (indicator 0540, versie 05, 10 april 2012).

eristykseen ei ole kiinnitetty huomiota. Energiaköyhyys koskee myös huonokuntoisten asuntojen pienituloisia omistajia, joilla ei ole varaa tehdä energiatehokkuusinves-tointeja saati saada pankista lainaa sellaisille.⁴³

Vuoden 2012 köyhyysraportin mukaan Hollannissa on 1,1 miljoonaa köyhää. Noin 180 000 kotitaloutta elää köyhyysrajan tuntumassa⁴⁴. Energialaskuista suoriutuminen aiheuttaa yhä useammalle kotitaloudelle vaikeuksia. Vuonna 2010 10 % vähäva-raisista kotitalouksista ei suoriutunut ajoissa energialaskustaan, vuonna 2011 luku oli 13 %. Kaikista kotitalouksista alle 4 %:llä ei ollut vuonna 2011 riittävästi rahaa asuntonsa lämmitykseen. Vuoden 2011 aikana 23 000 kotitaloudelta katkaistiin ener-giantoimitus maksuvaikeuksien takia⁴⁵. Maksuvaikeuksien takia kylmissä asunnoissa asuvat kärsivät mm. hengitystietulehduksista sekä sydän- ja verisuonisairauksista. Myös vaihtoehtoiset lämmitysmuodot (puuliesi, puulla lämmittäminen) aiheuttavat vaaratilanteita.⁴⁶

Toimenpiteet kotitalouksien tukemiseksi

Ennen sähköntoimituksen katkaisemista sähköntoimittaja on velvollinen lähettämään maksumuistutuksia ja kehotuksen yhteydenotosta kunnalliseen velkaneuvojaan. Mikäli asiakkaaseen ei saada yhteyttä, voi verkonhaltija kysyä asiakkaan halukkuutta toiseen sähköntoimittajaan. Mikäli uutta sopimusta ei solmita, voi verkonhaltija katkaista sähköntoimituksen. Talvikuukausina tai lääkärinlausunnon perusteella sähköntoimitusta ei katkaista⁴⁷. Lainsäädännöllä pyritään estämään haavoittuvassa asemassa olevien kotitalouksien jääminen kaasun- ja sähkönjakelun ulkopuolelle erityisesti talviaikaan (1. lokakuuta–1. huhtikuuta)⁴⁸.

2.3

Pohjoismaat

Tanska

Tanskassa energiaköyhyyttä ei nähdä laajamittaisena ongelmana. Tutkimustietoa mahdollisesta energiaköyhyydestä löytyy lähinnä muissa Euroopan maissa tehdyistä tutkimuksista⁴⁹, joissa Ruotsi ja Tanska esiintyvät vertailuaineistona. Johtopäätökse-nä näissä tutkimuksissa on, että pohjoisen sijaintinsa vuoksi Pohjoismaissa, kuten Ruotsissa ja Tanskassa, varautuminen kylmään ilmastoon on hyvin huomioitu. Tä-mä näkyy esimerkiksi asuntokannan energiatehokkuudessa, joten riskit esimerkiksi energiaköyhyydestä aiheutuvaan kuolleisuuteen ovat alhaiset. Tutkimuksissa koros-tuukin nimenomaan hyvän energiatehokkuuden ja alhaisen energiaköyhyysriskin yhteys.

Erityisesti Tanskassa energian hinnat ovat pitkään olleet korkeita. Tämä näkyy koko yhteiskunnan energiatehokkuutena ja tätä kautta vähäisempänä herkkyytenä energian hintojen viime vuosien nousulle. Energiaverotuksen aiheuttamia sosiaali-sia epäkohtia on kompensoitu pienituloisten verotusta vähentämällä sekä lapsilisiä

⁴³ Bespaar energie met de Woonbond; Huur en energie betalen steeds groter problem, verkkosivu (viitattu 3.4.2013).

⁴⁴ Sociaal en Cultureel Planbureau (2012) Armoedesignalement 2012.

⁴⁵ ECN, Energie-Nederland ja Netbeheer Nederland (2012) Energie Trends 2012.

⁴⁶ Bespaar energie met de Woonbond; Huur en energie betalen steeds groter problem, verkkosivu (viitattu 3.4.2013).

⁴⁷ Energie Trends 2012.

⁴⁸ Regeling afsluitbeleid voor kleinverbruikers van elektriciteit en gas.

⁴⁹ Ks. esim. Goodman et al. (2011) ja Snodin (2008).

korottamalla⁵⁰. Tanskassa on mahdollisuus tietyin ehdoin saada tukea korkeisiin asumiskustannuksiin⁵¹. Tuki vastaa osin Suomen toimeentulotukea.

Tanskassa energiaköyhyys-termi esiintyy lähinnä kehitysyhteistyöhön liittyen, Tanskan rajojen ulkopuolisena ongelmana. Energiaköyhyys nähdään kuitenkin mahdollisena uhkana erityisesti maaseudun haja-asutetuilla alueilla. Maaseudulla asuvien pienituloisten rasitteena ovat korkeat energiakustannukset. Suurempi energian kulutus johtuu keskimäärin suuremmasta asuinpinta-alasta sekä yksityisautoilusta. Maaseudulla asunnot ovat pääsääntöisesti kaukolämpöverkon ulkopuolella, joten ne lämpiävät kalliimmilla lämmitysmuodoilla (kaasu, öljy)⁵². Esimerkiksi tanskalainen Hedenstedin kunta on kiinnittänyt huomiota mahdolliseen energiaköyhyysriskiin ja EU:n North Sea Sustainable Energy Planning -ohjelman puitteissa se toteuttaa strategista energiasuunnitelmaa, joka tähtää mm. energiaköyhyyden ennaltaehkäisyyn. Suunnitelma tukee yhteiskunnan siirtymistä kohti riippumattomuutta uusiutumattomista energianlähteistä⁵³.

Ruotsi

Ruotsissa energiaköyhyyttä ei koeta ongelmana ja sen kehittymistä ongelmaksi pyritään ehkäisemään energiatehokkuustoimenpiteillä. Esimerkiksi Helsingborgshemin kiinteistöissä⁵⁴ asukkaat maksavat energiasta vain kulutusta vastaavan määrän. Kiinteistöissä on huoneistokohtaiset, jopa huonekohtaiset lämpötilanmittausjärjestelmät, joiden mittaustulosten perusteella muodostetaan asukkaiden lämmityslasku. Vuokraan sisältyy 21 asteen huonelämpötila, mutta asukkaat joko maksavat enemmän tai saavat hyvitystä sen mukaan, mihin asuntonsa lämpötilan säätävät. Lisäksi mitataan asuntokohtaisesti lämpimän veden käyttöä, joka myös laskutetaan toteutuneen käytön mukaan. Mallia voidaan siis pitää vihreänä vuokrasopimuksena.

Ruotsissa on useita kohteita, joissa on kiinnitetty laajamittaisesti huomiota asuntojen ja kokonaisten alueiden energiatehokkuuteen. Kohteissa ajureina ei välttämättä ole suoranaisesti energiaköyhyyteen puuttuminen, mutta energiatehokkuuden ja kestäväen energiantuotannon kautta kohteita voidaan pitää hyvinä esimerkkeinä myös energiaköyhyyden estämisestä.

Vaikka energiaköyhyyttä ei koeta Ruotsissa ongelmaksi, ympäristöverotuksen on kuitenkin havaittu asettavan maaseudulla asuvat epätasa-arvoiseen asemaan johtuen mm. yksityisautoilun välttämättömyydestä⁵⁵. Osassa Pohjois-Ruotsin alueista sovelletaankin alennettua verokantaa kotitalouksien ja palveluyritysten kuluttaman sähkön osalta. Näillä alueilla lämmityskustannukset ovat keskimäärin 25 % korkeammat kuin muualla maassa pidemmän lämmityskauden vuoksi⁵⁶. Yleisesti Ruotsissa on arvioitu, että sähkölämmitteisen omakotiasujan nettotuloista noin 8 % menee sähkölaskuun, yksinasuvalla naiskotitaloudella vastaava luku voi olla jopa 20 %⁵⁷.

Ruotsissa on mahdollista saada asumistukea tietyin ehdoin. Asumiskustannusten vakiomäärä vahvistetaan vuosittain ajankohtaisen hintakehityksen, esimerkiksi sähkön ja öljyn hinnoissa tapahtuneen kehityksen, mukaan. Asumistukea voivat saada lapsiperheet, lapsettomat nuoret sekä kotitaloudet, jotka saavat sairaus- tai aktivointikorvausta. Esimerkiksi pienituloisen lapsiperheen enimmäisasumisavustus on 385€/kk.⁵⁸

⁵⁰ Economic instruments in environmental policy- verkkosivut (viitattu 2.4.2013).

⁵¹ Lov om aktiv socialpolitik (LBK nr 190 af 24/02/2012) § 34.

⁵² European Environmental Agency (2011).

⁵³ Ks. mm. Westergaard (2012).

⁵⁴ Helsingborgshem-verkkosivut (viitattu 2.4.2013).

⁵⁵ European Environmental Agency (2011).

⁵⁶ Neuvoston täytäntöönpanopäätös (2012/47/EU).

⁵⁷ Energinyheter, verkkosivut (viitattu 2.4.2013).

⁵⁸ Försäkringskassan, verkkosivut (viitattu 4.3.2013).

Lisäksi energiayhtiöitä koskee sähkölaki, jossa on säädetty sähkötoimituksen keskeyttämisestä sähkönkäyttäjistä johtuvasta syystä. Sähkötoimitusta ei saa katkaista, mikäli se aiheuttaa henkilö- tai aineellista vahinkoa. Maksumuistutuksen yhteydessä kuluttajalle annetaan kolme viikkoa maksuaikaa ennen jakelun keskeytystä. Maksumuistutuksesta lähetetään tieto myös kunnan sosiaalihuoltoon. Mikäli laskut maksetaan määräaikaan mennessä tai sosiaalihuolto ilmoittaa huolehtivansa laskusta, jakelua ei saa keskeyttää.⁵⁹

Norja

Norjassa esimerkiksi Norjan bioenergiakeskuksessa (Center for Bioenergy) on selvitetty sitä, miten energiaköyhyys näkyy energiaomavaraisessa maassa⁶⁰. Selvityksen mukaan energiaköyhyys on mahdollinen ja osittain jo toteutunut uhka myös energiaomavaraisessa Norjassa. Norjassa sähköä käytetään yleisesti lämmitysmuotona, sillä Norjan energiantuotanto on perustunut pitkälti halvan vesivoimalla tuotetun sähkön varaan. Vuosina, jolloin vesivoiman tuotantoa on tarjolla vähän ja energiankulutuksen kasvaessa Norjassa joudutaan turvautumaan sähkön tuotantoon ja fossiilisiin tuontipolttoaineisiin, energian hinnat ovat kohonneet merkittävästi. Energiaköyhyyden nähdäänkin johtuvan Norjassa erityisesti suurten siirtoverkkojen energiainfrastruktuurin jäykkyydestä ja siitä johtuen kohoavista energian hinnoista.

Toimenpide-ehdotuksina energiaköyhyyden ehkäisemiseksi selvitys nostaa esiin kaukolämpöverkkojen rakentamisen mm. kansallisella rahoitustuella, sähkölämmityksen korkeamman verotuksen sekä rakennusten energiatehokkuuden parantamisen. Jakeluverkon muuttaminen joustavammaksi ja samalla uusiutuvan energian, kuten biomassalla tuotetun energian, osuuden lisääminen nähdään mahdollisina ratkaisuinä energian hintojen vakauttamiseen ja energiaköyhyyden ennaltaehkäisyyn.

⁵⁹ Ellag (1997:857), 11 luku § 4. Särskilda bestämmelser om överföring och leverans av el till konsumenter.

⁶⁰ Hohle (2011).

3 Energiaköyhyys Suomessa – nykytilanne

3.1

Asumisen energiakustannukset

Asumisen energiankulutus

Tilastokeskuksen mukaan asumisen⁶¹ ja energian osuus kotitalouksien menoista on kasvanut 2000-luvulla, ja niiden yhteenlaskettu osuus oli 26,9 % vuonna 2010. Vuonna 2006 kaikilla kotitalouksilla keskimäärin noin 9 % kulutusmenoista kului asumisen energiaan (sähkö, lämpö sekä vastikkeisiin ja vuokriin sisältyvä energia) ja liikennepolttoaineisiin (lukuun ottamatta julkisen liikenteen maksuihin sisältyvää energianosuutta)⁶². Vuonna 2011 asumisen energiankulutus oli Tilastokeskuksen mukaan 61 884 gigawattituntia (GWh). Energiankulutus jakautui siten, että asuinrakennusten lämmitykseen kohdistui 84 % kulutuksesta ja kotitalouslaitteisiin 16 %.⁶³

Asumisen energiankulutuksen jakautuminen energialähteittäin on esitetty kuvassa 1. Asuinrakennusten lämmitys jakaantuu pääosin kaukolämmön, sähkölämmityksen ja puun pienpolton kesken. Kotitalouslaitteisiin käytetystä energiasta (10 021 GWh) valaistukseen arvioidaan kuluneen 36 % ja ruoan valmistukseen 7 %. Muihin sähkölaitteisiin⁶⁴ arvioitiin kuluneen 57 %. Tilastokeskuksen arvion mukaan noin 18 % lämmitysenergiasta kului käyttöveden lämmitykseen ja 5 % saunojen lämmitykseen.⁶⁵

Vuonna 2011 asuinrakennusten lämmitysenergiasta käytettiin 56 % erillisissä pientaloissa, 10 % rivi- ja ketjutaloissa ja 29 % asuinrakennustaloissa⁶⁶. Kuvasta 2 käy ilmi, että erillisissä pientaloissa vajaa puolet (42 %) lämmitykseen kulutetusta energiasta oli peräisin puusta, sähkön osuus oli kolmannes (29 %), kevyen polttoöljyn 13 % ja lämpöpumpuilla tuotetun energian osuus oli 10 %. Rivi- ja ketjutaloissa suositaan kaukolämpöä (53 %) sekä sähköä (33 %). Asuinrakennustalot lämpenevät pääosin kaukolämmöllä (86 %). Puulämmitys on suuressa roolissa erityisesti haja-asutusalueella.

⁶¹ Asumiskulutus lasketaan kulutustutkimuksessa ns. bruttovuokraperiaatteella. Omassa asunnossaan tai luontoisetasunnossa asuville talouksille määritetään laskennallinen vuokra vastaavanlaisen vuokra-asunnon markkinavuokran perusteella. Bruttovuokran lisäksi asumismenoihin sisältyvät vesimaksut ja eräät muut maksut kuten nuohous ja jätteiden nouto, vuokralaisen suorittamat ylläpitokorjaukset sekä vuokraan sisältyvät lämmitysmenot. Myös vapaa-ajan asunnon menot sisältyvät asumismenoihin. Lähde: Tilastokeskus, Kotitalouksien kulutus, käsitteet ja määritelmät. Luettavissa: <http://www.stat.fi/til/ktutk/kas.html> (viitattu 26.3.2013).

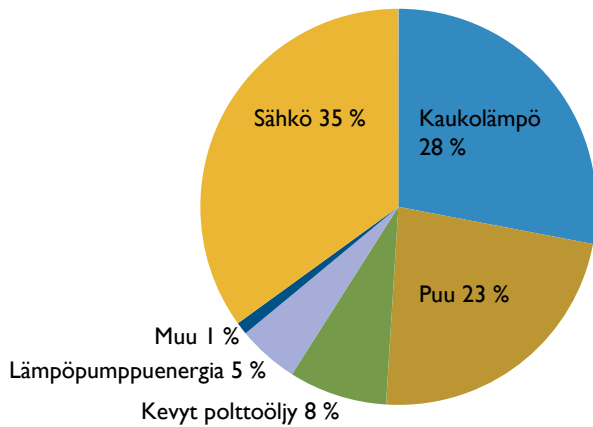
⁶² Gaia Consulting Oy:n laskelma perustuen Suomen viralliseen tilastoon kotitalouksien kulutuksesta.

⁶³ Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien kulutus [verkkojulkaisu].

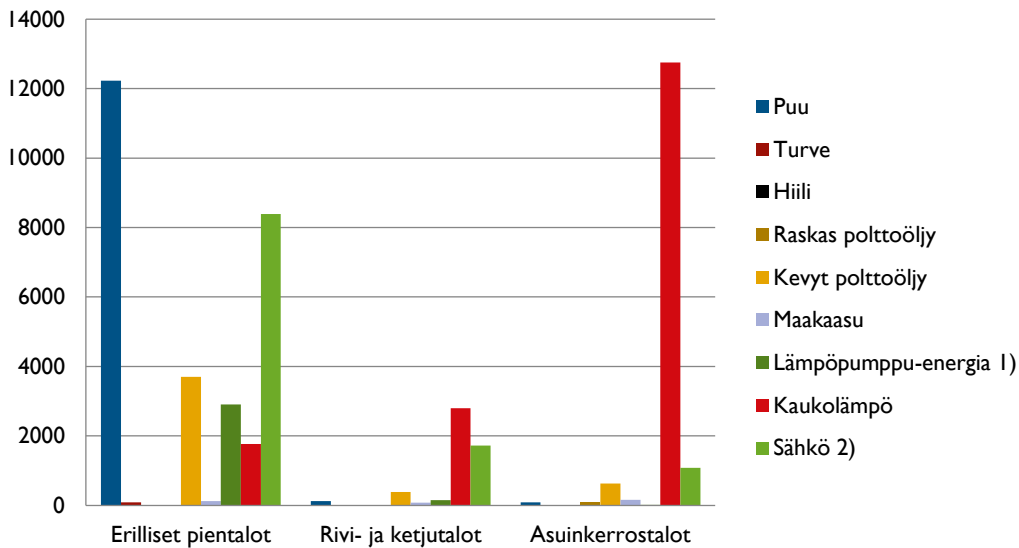
⁶⁴ Muut sähkölaitteet käsittävät mm. kylmälaitteet, pesu- ja kuivauskoneet, televisiot ja tietokoneet laitteineen, hissit ja autonlämmityksen.

⁶⁵ Tilasto: Asumisen energiankulutus [verkkojulkaisu].

⁶⁶ Tilasto: Asumisen energiankulutus [verkkojulkaisu].

Kuva 1. Asumisen energiankulutus energialähteittäin vuonna 2011.⁶⁷

Kuva 2. Varsinaisten asuinrakennusten lämmitys energialähteittäin vuonna 2011, GWh⁶⁸

⁶⁷ Tilasto: Asumisen energiankulutus [verkkajulkaisu].

⁶⁸ Tilasto: Asumisen energiankulutus [verkkajulkaisu]; Kiinteistöliiton arvion mukaan energia muodostaa kerrostaloasujan keskimääräisistä hoitokuluista 28 % (vuonna 2011). Mikäli vesikustannukset huomioidaan, päästään 36 %:iin. Asumisen osuus kokonaiskulutuksesta on 27 %. Jos liikenteen kulutuksesta oletetaan 5 %-yksikköä olevan energiaa, asumisen ja liikenteen yhteenlasketut energiakustannukset ovat noin 15 % kotitalouksien kokonaiskulutuksesta. Erot kuluttajien välillä voivat kuitenkin olla varsin suuria. Lähde: Jukka Kero, Kiinteistöliitto.

Asumisen energiakustannusten suuruuteen vaikuttavat tekijät

Asumisen energiankulutukseen ja -kustannuksiin vaikuttavat muun muassa seuraavat tekijät:

- Asumuksen pinta-ala
- Asumuksen varustelutaso ja kotitalouden kulutustottumukset
- Rakennuksen rakennusvuosi ja energiatehokkuus
- Asumuksen lämmitystapa ja sijainti

Asumuksen pinta-ala vaikuttaa merkittävästi energian tarpeeseen. Mitä enemmän lämmitettävää pinta-alaa on, sitä enemmän energiaa kuluu. Vuonna 2011 keskimääräinen asunnon koko Suomessa oli 81 m² ja keskimääräinen pinta-ala henkeä kohden 39 m².⁶⁹ Erillistaloissa asutaan pääsääntöisesti väljemmin kuin kerros- tai rivitaloissa. Vuonna 2011 erillistaloissa asui 41 %, rivitaloissa 14 % ja kerrostaloissa 44 % suomalaisista.⁷⁰

Kotitalouden energiankulutuksen suuruuteen vaikuttavat **sähkölaitteiden määrä ja niiden energiatehokkuus**. Myös **kulutustottumuksilla** on suuri merkitys asumisen energiankulutuksen kannalta. Esimerkiksi lämpimän käyttöveden säästeliäällä käytöllä ja sähkölaitteiden virransäästöasetuksia hyödyntämällä kotitalous voi pienentää energiankulutustaan.

Rakennuksen **rakennusvuosi** on yhteydessä sen energiatehokkuuteen. Suomessa on käytännössä aina jouduttu ottamaan huomioon kylmän ilmanalan vaikutukset rakennusten energiankulutukseen. Erityisesti nopean lähiörakentamisen aikaan 1960- ja 1970-luvuilla rakennettujen talojen energiatehokkuus on pääosin huono tai erittäin huono. Kasvanut energiankulutus sekä 1970-luvun öljykriisit loivat painetta energiatehokkuuden tiukempaan kansalliseen sääntelyyn rakentamismääräyskokoelman kautta. Kansallisen energiatehokkuusohjauksen rinnalle ovat 2000-luvun lopulta lähtien nousseet EU:n laajuiset tavoitteet ilmastomuutoksen hillinnälle ja energiatehokkuuden parantamiselle. Vuoden 2008 alussa saatettiin voimaan direktiivi rakennusten energiatehokkuudesta (2002/91/EY). Direktiivin myötä säädettiin laki energiatodistuksesta ja laki rakennuksen ilmastointijärjestelmän kylmälaitteiden energiatehokkuuden tarkastamisesta⁷¹. Direktiiviä on sittemmin uudistettu vuonna 2010⁷².

Asumuksen **lämmitystapa ja asunnon sijainti** vaikuttavat energiakustannuksiin. Käytönaikaiset energiakustannukset ovat tyypillisesti alhaisia kaukolämmössä ja maalämmössä. Sähkölämmitys on puolestaan käyttökuluiltaan kalliimpi, mutta toisaalta rakennusvaiheen kustannukset sähkölämmölle ovat alhaisemmat. Lisäksi energian hinnoissa on alueellisia eroja. Pääsääntöisesti energiahuollon järjestäminen on ollut tehokkaampaa kaupungeissa kuin maaseudulla johtuen kaupunkien suuremmista keskitetyistä järjestelmistä.⁷³

Energian lisäksi myös muut asumismenot vaihtelevat **asuinpaikan mukaan**. Tilastokeskuksen⁷⁴ mukaan asumiskustannukset ovat selvästi suurimmat pääkaupunkiseudulla, missä asumis- ja energiamenot ovat yhteensä jopa noin neljänneksen suuremmat kuin Itä-Suomessa⁷⁵.

⁶⁹ Vertailumaissa asumisväljyys on suurempi kuin Suomessa: Tanskassa noin 51 m², Saksassa noin 43 m², Hollannissa 41 m² ja Ruotsissa noin 45 m² henkeä kohden. Lähde: Dol ja Haffner (2010).

⁷⁰ Suomen virallinen tilasto (SVT): Asunnot ja asuinolot [verkkojulkaisu].

⁷¹ Ympäristöministeriö; Rakennuksen energia- ja ekotehokkuus, verkkosivut (viitattu 28.3.2013).

⁷² Rakennusten energiatehokkuutta koskevasta lainsäädännöstä enemmän osiossa Sääntelyn vaikutukset asumisen energiakuluihin.

⁷³ Kaukolämmön tuotanto kaupunkiseudulla perustuu usein sähkön ja lämmön tehokkaaseen yhteistuotantoon.

⁷⁴ Tilastokeskus (2009) Pääkaupunkiseutulaiset kuluttavat eniten.

⁷⁵ PTT:n asumismenoeselvityksen perusteella voidaan todeta, että pieni- ja keskituloisten asuminen on kalleinta pääkaupunkiseudulla. Keskituloisen omistusasujan tuloista menee Helsingissä 60 m² huoneistossa asumiseen keskimäärin noin 60 % nettotuloista. Lähde: PTT (2012).

Energiamenojen osuus asumisen menoista on puolestaan suurin harvemmin asutuilla alueilla. Harvaan asutuilla alueilla energiakustannusten suhteellisen suurta osuutta asumismenoista selittää osaksi muiden asumismenojen alhaisempi osuus. Maaseudulla myös euromääräiset energiamenot ovat lähes kaksinkertaiset kaupunkimaisiin kuntiin verrattuna. Erot johtuvat erilaisista asumistavoista. Harvemmin asutuilla alueilla asutaan usein omakotitaloissa, jolloin lämmitettävää pinta-alaa on enemmän. Myös lämmitysmuoto (sähkö, öljy) on usein kalliimpi kuin kaupunkiseudulla, jossa asutaan pääsääntöisesti kaukolämmitteisissä kerrostaloissa.

Sääntelyn vaikutukset asumisen energiakuluihin

Lainsäädännön avulla voidaan edesauttaa yhteiskunnallisesti tärkeiden tavoitteiden toteutumista rakentamisessa. Esimerkiksi energiatehokkuus- ja esteettömyysvaatimukset nostavat rakentamiskustannuksia. Toisaalta vaikka energiatehokkuusvaatimukset nostavat rakentamiskustannuksia, on niillä kuitenkin merkittävä vaikutus käytön aikaisten kustannusten pienenemiseen.

Rakentamisen energiatehokkuuteen liittyvä sääntely perustuu Suomessa EU:n direktiiveihin. Vuonna 2010 uudistettu EU:n direktiivi rakennusten energiatehokkuudesta (2010/31/EU) asettaa vaatimuksia sekä uudisrakentamisen että korjausrakentamisen energiatehokkuuden edistämiseksi. Direktiivin mukaan kaikkein uusien rakennusten on oltava lähes nollaenergiarakennuksia vuoden 2020 loppuun mennessä.⁷⁶

Rakennusten energiatehokkuutta ohjataan Suomessa lainsäädännöllä ja rakentamismääräyksillä. Uudisrakentamisen energiatehokkuuden perusvaatimustaso on määritelty ympäristöministeriön antamissa rakentamismääräyksissä. Uudisrakentamista koskevia rakentamismääräyksiä uudistettiin vuonna 2012. Niiden tuoma keskeinen muutos oli siirtyminen kokonaisenergiatarkasteluun, jonka seurauksena rakennuksen kokonaisenergiankulutukselle määrätään rakennustyyppikohtainen yläraja, joka ilmaistaan niin sanotulla E-luvulla. Uudisrakentamisen energiatehokkuuden lisäkustannuksiksi rakentamisvaiheessa on arvioitu 2–7 %⁷⁷.

Rakennuksen energiatodistusta koskeva lakiuudistus tuli voimaan 1.6.2013 alkaen. Uudistuksen myötä myös vanhat pientalot tulevat vaiheittain energiatodistuksen piiriin. Ympäristöministeriön asetus rakennuksen energiatehokkuuden parantamisesta korjaus- ja muutostöissä annettiin 27.2.2013. Asetus viimeistelee korjausrakentamisen energiatehokkuusmääräyksiä koskevan uudistuksen⁷⁸. Määräyksiä sovelletaan sellaiseen korjausrakentamiseen, jonka yhteydessä voidaan parantaa energiatehokkuutta osana muusta syystä johtuvaa korjaus- tai uusimistyötä. Korjausrakentamisen yhteydessä suoritetusta energiatehokkuuden parantamisesta aiheutuva lisäkustannus on arvioiden mukaan yleensä melko pieni, keskimäärin noin 0-15 prosenttia. Kustannustehottomia energiatehokkuuskorjauksia ei tarvitse tehdä. Selvitysten mukaan ostoenergian määrän pienentäminen vähentää omakotitalon asumiskustannuksia noin 19 %. Asuinkerrostaloissa puolestaan säästö lämmityskuluissa voi pienentää hoitovastiketta 13 %.⁷⁹

Sähkötoimitusvarmuuden takaaminen myrskyjen varalta nostaa sähkön siirtohintoja etenkin syrjäseuduilla. Hallituksen esityksessä HE 20/2013 vp, johon sisältyy ehdotus uudeksi sähkömarkkinalaiksi, on esitetty toimenpiteitä, joilla tulevina vuosina parannetaan sähkönjakelun varmuutta ja lievennetään sähkökatkojen vaikutuksia.

⁷⁶ Ympäristöministeriö; Rakennuksen energia- ja ekotehokkuus, verkkosivut (viitattu 28.3.2013).

⁷⁷ VTT (2011).

⁷⁸ Ympäristöministeriö; Rakennuksen energia- ja ekotehokkuus, verkkosivut (viitattu 28.3.2013).

⁷⁹ Ympäristöministeriö (2013) Rakennuksen energiatehokkuuden parantamisen sääntely korjaus- ja muutostöissä eli korjausrakentamisen energiatehokkuusmääräykset: Usein kysytyjä kysymyksiä & vastauksia.

Jakeluverkonhaltijan olisi täytettävä toimitusvarmuutta⁸⁰ koskevat vaatimukset viimeistään vuoden 2027 loppuun mennessä. Lisäksi vaatimusten olisi toteuduttava jo vuoden 2019 loppuun mennessä asiakkaista vähintään 50 % ja vuoden 2023 lopussa vähintään 75 % kohdalla.⁸¹

EU:n minimienergiatehokkuusdirektiiveillä (*Ecodesign-direktiivi*) on parannettu useiden laiteryhmiä energiankulutusta⁸². Yksi direktiivin näkyvämpiä ja konkreettisimpia sääntelyn vaikutuksia kuvaavia esimerkkejä on ollut hehkulamppujen asteittainen poistuminen markkinoilta. Energiansäästölamput ja LED-lamput ovat ostovaiheessa kalliimpia, mutta käyttö- ja elinkaarikuluiltaan hehkulamppuja edullisempia vaihtoehtoja.

Liikkumiseen käytettävät menot

Liikkumisen energiankulutusta lisää erityisesti haja-asutusalueella asuminen. Esimerkiksi Liikenneviraston selvitysten mukaan⁸³ päivittäisten matkojen keskinopeus ja matkan pituus ovat jatkuvassa kasvussa ja kehitys on suorassa yhteydessä yhdyskuntarakenteeseen ja maankäyttöön. Erityisesti lapsiperheet ovat muuttaneet kaupunkien kehyskuntiin tilavampien ja edullisempien asuntojen perässä. Myös kotitalouksien liikkumiseen käyttämät menot ovat kasvaneet enemmän kuin kulutus keskimäärin⁸⁴. Liikkumiseen käytettävien menojen kasvu johtuu yhdyskuntarakenteessa tapahtuneiden muutosten lisäksi myös polttoaineen hinnan kehityksestä. Esimerkiksi bensiinin (95-oktaaninen) hinta on noussut viimeisen 10 vuoden aikana noin 40 %⁸⁵. Taajama-alueen ulkopuolella tarve auton käyttöön nostaa osaltaan energiakustannuksia. Maaseutumaisissa kunnissa energiämenojen (sisältäen liikennepolttoaineet) osuus kulutusmenoista voi nousta keskimäärinkin jopa yli 11 prosenttiin⁸⁶.

3.2

Energiaköyhyyden ilmenemismuodot

Energiaköyhyys voi ilmetä Suomessa lähinnä taloudellisina vaikeuksina selviytyä asumisen ja liikenteen aiheuttamista energiakustannuksista. Kohdatessaan taloudellisia vaikeuksia kotitaloudet todennäköisesti pyrkivät karsimaan turhaa kulutusta. Omakotitalojen asukkaat saattavat tinkiä asuntojen lämmittämisestä ja ilmanvaihdosta, joka voi johtaa kosteus- ja homeongelmiin sekä putkien jäätymiseen. Haja-asutusalueilla asuvat vähentävät liikkumistaan, jolloin palvelujen saatavuus ja sosiaaliset suhteet voivat kärsiä. Pienituloisilla asumisen energiakustannukset voivat puolestaan aiheuttaa toimeentulovaikeuksia. Mikäli kotitaloudella ei ole varaa maksaa energialaskuja, seurauksena saattavat olla maksuhäiriöt ja velkaantuminen. Kaukolämmitteisissä taloissa energiaköyhyyden aiheuttamat maksuhäiriöt voivat näkyä osittain vastikerästeissä.

Energian hinnan noustessa yhä suurempi osa kotitalouksien käytettävissä olevista tuloista kuluu joko suoraan energialaskuihin tai energiakustannusten korottamiin vuokriin ja hoitovastikkeisiin. Energiakulujen jälkeen käytettävissä olevien tulojen

⁸⁰ Jakeluverkon vikaantuminen myrskyssä tai lumikuorman vuoksi ei saisi aiheuttaa asiakkaalle asema-kaava-alueella yli 6 tuntia eikä haja-asutusalueilla yli 24 tuntia kestävä sähkökatkosta.

⁸¹ Työ- ja elinkeinoministeriö (2012).

⁸² Adato Energia (2011).

⁸³ Liikennevirasto; Henkilöliikenne, verkkosivut (viitattu 28.3.2013).

⁸⁴ Katsota myös mm. Varjonen ja Rajas (2009) Katsaus kulutukseen.

⁸⁵ Öljyalan keskusliitto (2013).

⁸⁶ Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien kulutus [verkkójulkaisu].

määrän laskiessa riittävästi asumisen energiakustannusten nousu johtaa elintason laskuun. Tällöin joudutaan mahdollisesti tinkimään muusta välttämättömästä kulu- tuksesta, kuten ruoka-, terveystai vaatemenoista.

Toistaiseksi energian hinta ei ole ollut niin korkea, että se olisi ohjannut laajamittai- sesti kotitalouksien energiankulutustottumuksia⁸⁷. Erityisesti vuokraan ja vastikkeeseen sisältyviin energiakuluihin ei koeta voivan vaikuttaa, sillä ne eivät ole asukkaalle selkeästi näkyvissä. Asukkaat eivät koe, että omilla energiansäästötoimenpiteillä saavutetut kustannussäästöt alentaisivat vuokria tai vastikkeita, mikäli laskutus ei perustu kulutukseen. Tätä ongelmaa havainnollistaa oheinen sitaatti Kelan Tuuli Hirvilammen valmisteilla olevasta väitöskirjatutkimuksesta:

”Ja enhän minä useinkaan viitsi tuota olohuoneessa olevaa tietokonetta sammuttaa yöksi tai pois lähtiessäni. Se pyörii siellä 24 tuntia vuorokaudessa. Ja se kuluttaa kuitenkin sähköä. -- Täällä ei niin kun sähkö maksa mitään, koska se kuuluu vuokraan, niin ei se ole mikään säästökeino.”⁸⁸

Erityisesti kaikki pienituloiset kärsivät, kun energian hinta nousee. Perusturva⁸⁹ on sidottu elinkustannusindeksiin, joten nousevat energiakustannukset tulevat tätä kaut- ta huomioiduiksi. Pienituloisten energiakustannuksia tuetaan tällä hetkellä sekä asumis- että toimeentulotuella. Voidaankin todeta, että energiaköyhyys ongelmana piiloutuu osittain maksettavien tukien alle.

3.3

Energiaköyhyyden riskiryhmät

Köyhyysriski, vähävaraisuus ja energiaköyhyys

Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa köyhyydellä tarkoitetaan yleensä suhteel- lista köyhyyttä erotuksena kehitysmaissa esiintyvistä absoluuttisista köyhyydestä. Absoluuttisella köyhyydellä tarkoitetaan puutetta biologisten perustarpeiden tyy- dyttämisessä, kuten aliravitsemusta. Suhteellinen köyhyys puolestaan määritellään usein kykenemättömyydeksi saavuttaa yhteiskunnassa yleisesti odotettua, minimiksi katsottua elintaso- ja taloudellisten resurssien puutteen vuoksi.⁹⁰

Suomessa pienituloisten⁹¹ osuus väestöstä on kasvanut 2000-luvulla, ja vuonna 2011 se oli 13 %. Kasvu on kohdistunut voimakkaimmin niihin väestöryhmiin, joiden pääasiallinen tulonlähde on tulonsiirrot. Pienituloisia väestöryhmiä ovat erityisesti erilaisten tulonsiirtojen varassa elävät, kuten nuoret aikuiset (esimer- kiksi opiskelijat) ja vanhustaloudet sekä työelämän ulkopuolella olevat. Yhden huoltajan kotitaloudet sekä alle 65-vuotiaiden yhden henkilön kotitaloudet erot- tuvat ryhmänä, joissa koetaan toimeentulovaikeuksia keskimääräistä useammin⁹². Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan varallisuuden huomioiminen tuloköy- hyyslaskelmissa vaikuttaa kuitenkin merkittävästi köyhyysasteeseen, joka piene-

⁸⁷ Katso esim. Fortumin teettämän tutkimuksen tulokset Tekniikan maailman kodin energian erikoisnu- merosta 18E/2011.

⁸⁸ Tuuli Hirvilampi, KELA, sähköpostiviesti 21.1.2013.

⁸⁹ Perustuslain mukaisia perusturvaetuksia ovat työttömyysturvan peruspäiväraha, työmarkkinatuki, sairausvakuutuslain mukaiset sairaus- ja vanhempainpäivärahat sekä työkyvyttömyyden, vanhuuden ja huoltajan menetyksen perusteella maksettavat kansaneläkkeet.

⁹⁰ Moisio, Pasi (2006).

⁹¹ Pienituloisiksi henkilöiksi määritellään kansainvälisten suositusten mukaisesti ne henkilöt, jotka kuu- luvat kotitalouteen, jonka tulot kulutusyksikköä kohden ovat pienemmät kuin 60 % keskituloista. Lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu].

⁹² Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu].

nee 13 prosentista 5–9 prosenttiin. Köyhyysaste pienenee suhteellisesti enemmän eläkeläisillä ja yrittäjillä, kun taas työttömät ja opiskelijat identifioituvat selvemmin köyhinä väestöryhminä. Oma asuntovarallisuus jätetään pääsääntöisesti pois varallisuuskäsitteestä⁹³. Energiaköyhyyden osalta varallisuudella on suuri merkitys, sillä se vaikuttaa kotitalouden mahdollisuuksiin tehdä energiatehokkuutta parantavia investointeja.

Puhuttaessa yleisesti köyhyysriskistä kuvataan eri väestöryhmiin kuuluvien todennäköisyyttä joutua suhteellisen köyhyysrajan alapuolelle. Köyhyysriski vaihtelee eri väestöryhmissä ja kotitaloustyypeissä⁹⁴. Energiaköyhyyden riskiryhmiin voidaan katsoa kuuluvan kaikki pienituloiset⁹⁵. Toisaalta on myös oleellista huomioida, että esimerkiksi työttömyyden aiheuttama energiaköyhyys on usein tilapäistä. Kaikilla kotitalouksilla keskimäärin noin 9 % kulutusmenoista kuluu asumisen energiaan (sähkö, lämpö sekä vastikkeisiin ja vuokriin sisältyvä energia) ja liikennepolttoaineisiin (lukuun ottamatta julkisen liikenteen maksuihin sisältyvää energiansuutusta)⁹⁶. Pienituloisimmalla tuloviidenneksellä⁹⁷ vastaava luku on 10 %. Vuonna 2011 suomalaisista 1,8 prosentilla oli vaikeuksia ylläpitää riittävää lämpöä kotonaan (EU27 keskiarvo 9,8 %)⁹⁸.

Energiaköyhyydelle altistavat tekijät ja riskiryhmät

Energiaköyhyydelle altistavat etenkin seuraavat tekijät:

- Iso energiatehoton asunto
- Taajama-alueen ulkopuolella asuminen ja pienet tulot
- Korkea energian hinta

Erotuksena yleisesti pienituloisista, energiaköyhyyden riskiryhmistä korostuvat erityisesti ne kotitaloudet, jotka asuvat energiatehottomissa asunnoissa, joissa on suuri lämmitettävä pinta-ala ja täten korkeat lämmityskustannukset. Lämmityskustannukset ovat korkeat etenkin sähkö- ja öljylämmitteisissä vanhemmissa rakennuksissa. Erityisesti energiaköyhyys koskettaa niitä kotitalouksia, joilla ei ole varaa toteuttaa energiatehokkuutta parantavia investointeja kuten lisäeristämistä tai lämmitysmuodon vaihtoa.

Selvityksessä on tunnistettu seuraavia esimerkkikotitalouksia, joilla on riski joutua energiaköyhyyteen. Samassa yhteydessä on myös esitelty muutama esimerkki erilaisten kotitaloustyyppien asumisen energiakustannuksista. Esimerkkien avulla pyritään havainnollistamaan, kuinka suuri osuus erilaisten kotitaloustyyppien tuloista voi mennä asumisen energiakustannuksiin⁹⁹.

⁹³ Tilastokeskus (2012) Varallisuuden huomioon ottaminen tarkentaa tietoa köyhyydestä.

⁹⁴ Moisio, Pasi (2006).

⁹⁵ Pienituloisuuden raja oli 13 700 €/v vuonna 2011.

⁹⁶ Gaia Consulting Oy:n laskelma perustuen Suomen viralliseen tilastoon kotitalouksien kulutuksesta.

⁹⁷ Vuonna 2009 käytettävissä oleva keskimääräinen rahatulotulo 13 600 €/v.

⁹⁸ Eurostat (2012).

⁹⁹ Kotitaloustyyppit ja talotyypit on valittu riskiryhmien ja sopivien vertailukohteiden mukaan. Lämmitysenergiankulutus on laskettu olettaen ajankohdalle tyypillinen heikko energiatehokkuus. Lämmitystarpeen oletuksena on 180 kWh/m² sekä lämmin käyttövesi asujatyypin mukaan.

Sähkönkulutuksen osalta on luotu talotyyppiin, pinta-alaan ja kotitalouden tyyppiin perustuvat oletukset (mm. Adaton tutkimus kotitalouksien sähkökäytöstä, Gaia Consulting Oy:n selvitykset). Liikkumisvyöhykkeillä on kuvattu eroja autoilla ajamisessa ja sitä kautta liikennepolttoaineiden tarpeessa. Sähkön hinnat perustuvat Energiamarkkinaviraston Sähkönhinta-palveluun. Kaukolämmön hinnat perustuvat Energiatieteiden tutkimuskeskuksen kaukolämpöhintatilastoon. Lämmitysöljyn ja liikennepolttoaineiden hinnat perustuvat Öljyalan keskusliiton tietoihin. Tulot on haettu eri lähteistä.

- A Vähävaraiset ja pienituloiset eläkeläiset erityisesti ennen 1980-lukua rakennetuissa sähkö- tai öljylämmitteisissä omakotitaloissa. Lisäksi vanhoilla tai sairailta ihmisillä ei välttämättä riitä jaksamista rakennusten kunnostamiseen tai lämmitysjärjestelmän muuttamiseen. Osaksi kyse voi olla myös tiedonpuutteesta.

Esimerkki 1: Yksinasuva eläkeläinen, omakotitalo 75 m²

- Leskeksi jäänyt eläkeläinen asuu 75 m² omakotitalossa jalankulkuyöhykkeen ulkopuolella. Omakotitalo on rakennettu vuonna 1940 ja siinä on sähkölämmitys.
- Asunnossa kuluu 14 750 kWh lämmityssähköä ja 2 850 kWh kotitaloussähköä. Kotitalouden kuukausittaiset energiakustannukset ovat yhteensä 257 euroa; josta lämmitykseen 151 euroa, kotitaloussähköön 29 euroa ja polttoaineisiin 77 euroa.
- Eläkeläisen nettotulot muodostuvat työeläkkeestä, joka on 1176 €/kk. Eläkeläisellä ei olisi mahdollisuutta saada asumistukea.
- Energian osuus kotitalouden nettotuloista on 22 % ja asumisen energian osuus nettotuloista on 15 %.

- B Taajama-alueen ulkopuolella asuvat pienituloiset. Taajama-alueen ulkopuolella asuvien lämmitys- ja liikennepolttoainekustannukset ovat suhteellisesti suuremmat johtuen kaukolämpöverkon sekä julkisten liikenneyhteyksien puutteesta.

Esimerkki 2: Työtön kahden lapsen yksinhuoltaja, rivitalo 75 m²

- Työttömäksi jäänyt kahden lapsen yksinhuoltajaperhe asuu 75 m² rivitalossa jalankulkuyöhykkeen ulkopuolella. Rivitalo on rakennettu vuonna 1960 ja siinä on sähkölämmitys.
- Asunnossa kuluu 16 500 kWh lämmityssähköä ja 2 850 kWh kotitaloussähköä. Perheen kuukausittaiset energiakustannukset ovat yhteensä 238 euroa, josta lämmitykseen 169 euroa, kotitaloussähköön 29 euroa ja polttoaineisiin 40 euroa.
- Perheen tulot muodostuvat työmarkkina- ja asumistuesta (tukea vuokraan tai vastikkeeseen sekä pientä tukea pelkästään lämmityskustannuksiin) sekä lapsilisistä. Kotitalous saattaisi saada myös toimeentulotukea. Kotitalouden yhteenlasketut nettotulot ovat noin 1120 €/kk.
- Energian osuus perheen nettotuloista on 21 % ja asumisen energian osuus nettotuloista on 18 %.

- C Moniongelmaiset kotitaloudet (työkyvyttömyys, työttömyys, jne.). Tällöin energiaköyhyys on usein osa suurempaa ongelmavyöhytiä eikä ainoa köyhyyteen johtanut tekijä. Esimerkiksi haja-asutusalueilla esiintyy niin sanottua piiloutuvaa köyhyyttä. Tällä tarkoitetaan erittäin pienituloisia, jotka ovat osin eläkeläisiä, mutta myös mielenterveyskuntoutujia, pitkäaikaistyöttömiä tai muutoin työmarkkinoiden ulkopuolella olevia.

Esimerkki 3: Yksinasuva pienituloinen, kerrostalo 30 m²

- Pienituloinen henkilö asuu yksin 30 m² kerrostaloyksiossä jalankulkuvyöhykkeellä kaupungissa. Kerrostalo on rakennettu vuonna 1960 ja siinä on kaukolämmitys.
- Asunnossa kuluu 5 400 kWh kaukolämpöä ja 1 250 kWh kotitaloussähköä. Kotitalouden kuukausittaiset energiakustannukset ovat yhteensä 79 euroa. Lämmitykseen kuluu 32 euroa, kotitaloussähköön 18 euroa ja polttoaineisiin 29 euroa.
- Kotitalouden nettotulot muodostuvat työmarkkina-, asumis- sekä toimeentulotuesta, jotka ovat yhteensä 900 €/kk. Tämä työmarkkinatukea saava henkilö on oikeutettu 700 euron tulotasolle asti ns. täysimääräiseen asumistukeen. Hän saa toimeentulotukea vuokraan ja kotitaloussähköön.
- Energian osuus kotitalouden nettotuloista on 9 % ja asumisen energian osuus nettotuloista on 6 %.

D Muut pienituloiset. Riskiryhmistä korostuvat myös sellaiset kotitaloudet, joilla on pienet tulot, mutta suuret pakolliset menot. Esimerkiksi pienituloisissa lapsiperheissä, joissa on vain yksi huoltaja tai vain yksi työssäkäyvä vanhempi, pakolliset menot ovat suhteellisen korkeat johtuen muun muassa suuremmasta tilantarpeesta. Erityisesti energiaköyhyys koskettaa niitä vähävaraisia yksilöitä, joiden tulot ylittävät lievästi asumistuen tuloarajat tai jotka eivät saa toimeentulotukea kohtuullisuusperiaatteeseen pohjautuen.¹⁰⁰

E Ruuhkavuosiaan elävät lapsiperheet, joiden talous on suurista investoinneista johtuen tiukalla. Lapsiperheillä on usein suuret lämmityskulut ja sähkölaskut; nämä ovat välttämättömyys, joista voi olla vaikea tinkiä. Useat lapsiperheet myös rakennuttavat tai ostavat omakotitalon vastauksena lisäneliöiden tarpeeseen. Taloudessa ei ole jouston varaa. Perhettä kohtaavat yllättävät haasteet (esimerkiksi toisen vanhemman joutuminen työttömäksi tai maalämpöpumpun rikkoutuminen) saattavat suistaa perheen energiaköyhyyteen tai jopa köyhyysrajan alapuolelle. Energiaköyhyydelle altis riskiryhmä ovat erityisesti perheet, jotka ostavat pääkaupunkiseudulta kalliin energiatehottoman vanhan talon (koska uudempaan ei ole varaa) ja sijoittavat kaikki rahansa siihen, jolloin ei ole enää varaa energiatehokkuusremontteihin.

Esimerkki 4: Työssäkäyvä velkaantunut perhe (2 lasta), omakotitalo 120 m²

- Kahden työssäkäyvän aikuisen ja kahden lapsen kotitalous asuu 120 m² omakotitalossa jalankulkuvyöhykkeen ulkopuolella. Talo on rakennettu vuonna 1960 ja siinä on sähkölämmitys.
- Asunnossa kuluu vuodessa 24 600 kWh lämmityssähköä ja 7 000 kWh kotitaloussähköä. Kotitalouden kuukausittaiset energiakustannukset ovat yhteensä 594 euroa, josta lämmitykseen 252 euroa, kotitaloussähköön 72 euroa ja polttoaineisiin 270 euroa.
- Kotitaloudella kuluu lisäksi 1200 €/kk asuntolainan lyhennyksiin ja korkoihin.
- Kotitalouden nettotulot muodostuvat palkkatuloista ja lapsilisistä, jotka ovat yhteensä 5 220 €/kk.
- Energian osuus kotitalouden nettotuloista on 11 % ja asumisen energian osuus nettotuloista on 6 %. Kun huomioidaan asuntolainan lyhennykset ja korkokulut energian osuus kotitalouden käytettävissä olevista nettotuloista on 15 % ja asumisen energian osuus nettotuloista on 8 %.

¹⁰⁰ Tilanne voi olla vaikeampi niille pienituloisille, jotka eivät saa toimeentulotukea. Maaseudulla asuvien köyhien kannalta on ongelmallista, jos toimeentulotuessa huomioidaan ohjeelliset kohtuulliset menot eikä todellisia lämmitysmenoja. (Tuuli Hirvilampi, KELA, sähköpostiviesti 21.1.2013).

Ohessa on esitetty vertailun vuoksi vielä yksi esimerkki lapsiperheen energiakustannuksista, jossa energian osuus kotitalouden nettotuloista on keskimääräisellä ja kohtuullisella tasolla:

Esimerkki 5: Työssäkäyvä perhe (2 lasta), kerrostalo 75 m²

- Kahden työssäkäyvän aikuisen ja kahden lapsen kotitalous asuu 75 m² kerrostaloasunnossa jalankulkuyöhykkeellä kaupungissa. Kerrostalo on rakennettu vuonna 1960 ja siinä on kaukolämmitys.
- Asunnossa kuluu 19 000 kWh kaukolämpöä ja 2 550 kWh kotitaloussähköä. Kotitalouden kuukausittaiset energiakustannukset ovat yhteensä 343 euroa; josta lämmitykseen 111 euroa, kotitaloussähköön 37 euroa ja polttoaineisiin 194 euroa.
- Kotitalouden nettotulot muodostuvat palkkatuloista ja lapsilisistä, jotka ovat yhteensä 5 220 €/kk.
- Tämä perhe ei olisi tulojensa vuoksi oikeutettu asumistukeen eikä toimeentulotukeen.
- Energian osuus kotitalouden nettotuloista on 7 % ja asumisen energian osuus nettotuloista on 3 %.

3.4

Nykyiset toimenpiteet kotitalouksien tukemiseksi

3.4.1

Energia-yhtiöille asetetut velvoitteet

Lainsäädännössä on määritelty periaatteita, jotka suojelevat kuluttajaa energianjakelun keskeytykseltä haasteellisissa elämäntilanteissa. Sähkömarkkinalain (386/1995) 27 i §:ssä on säädetty sähköntoimituksen keskeyttämisestä sähkönkäyttäjistä johtuvasta syystä. Sähköntoimitus voidaan keskeyttää, jos sähkönkäyttäjä on olennaisesti laiminlyönyt vähittäismyyjälle tai jakeluverkonhaltijalle tulevien maksujen suorittamisen. Sähkönkäyttäjälle on kuitenkin lähetettävä kirjallinen huomautus maksun laiminlyönnistä ennen sähköntoimituksen keskeyttämistä. Aikaisintaan kahden viikon kuluttua huomautuksen lähettamisestä on lähetettävä erillinen katkaisuvaroitus. Sähköntoimituksen saa katkaista aikaisintaan viiden viikon kuluttua maksun eräntymisestä. Mikäli maksun laiminlyönti on johtunut sähkönkäyttäjän maksuvaikeuksista, joihin hän on joutunut vakavan sairauden, työttömyyden tai muun erityisen seikan vuoksi pääasiassa ilman omaa syytään, sähköntoimituksen saa keskeyttää aikaisintaan kahden kuukauden kuluttua maksun eräpäivästä. Lain mukaan sähköntoimitusta ei kuitenkaan saa keskeyttää maksujen laiminlyönnin vuoksi sellaisesta vakituisena asuntona käytettävästä rakennuksesta, jonka lämmitys on riippuvainen sähköstä. Kielto on voimassa lokakuun ja huhtikuun välisenä aikana neljä kuukautta laiminlyödyn maksun eräpäivästä.¹⁰¹

Uuteen, vuoden 2013 aikana voimaan astuvaan sähkömarkkinalakiin on ehdotettu lisättäväksi vaatimus, jonka mukaan kuluttajalle lähetettävässä katkaisuvaroituksessa on mainittava, miten kuluttajan on meneteltävä, jotta hän voi vedota oikeuksiinsa. Hallituksen esityksessä (HE 20/2013) esitetään, että maksuvaihtoehtojen löytämiseksi kuluttajan neuvonta voisi sisältää esimerkiksi tasaerinä suoritettavat laskut, maksuaikataulut rästiin jääneille erille sekä henkilökohtaisen neuvonnan taloudellisissa

¹⁰¹ Tilastoja sähköntoimituksen keskeyttämisestä sähkönkäyttäjistä johtuvasta syystä ei ole saatavilla.

vaikeuksissa oleville kuluttajille. Tämä lisäys lainsäädäntöön täyttäisi sähkömarkkinadirektiivin kuluttajansuojaa koskevat vaatimukset.¹⁰²

Vastaavanlaiset jakelun keskeyttämistä koskevat periaatteet sisältyvät maakaasumarkkinalakiin (508/2000). Kaukolämmön katkaisun osalta ei ole olemassa vastaavaa lakia, mutta vastaavat periaatteet jakelun keskeyttämisen ehdoista sisältyvät Energiateollisuus ry:n kaukolämmön sopimusehtoihin.¹⁰³

3.4.2

Asumismenoja alentavat ja toimeentuloa turvaavat tuet

Asumistuki

Asumisen energiakustannuksia katetaan sekä asumistuella että toimeentulotuella. Vuonna 2012 asumistukia maksettiin yhteensä noin 1 300 miljoonaa euroa yli 510 000 henkilölle tai ruokakunnalle¹⁰⁴. Tuensaajien määrä kasvoi lähes 15 000 henkilöllä vuodesta 2011¹⁰⁵. Yleisen asumistuen saamisen edellytyksiin vaikuttavat muun muassa kotitalouden bruttotulot ja varallisuus. Yleisen asumistuen piirissä oli joulukuussa 2012 noin 180 600 kotitaloutta. Valtaosa (94 %) tuen saajista asui vuokralla. Asumistuen saajista 58 % oli yksinasujia ja 60 % työttömiä. Suurin osa asumistuen saajista oli pääkaupunkiseudun ulkopuolisista suurista kaupungeista (46 %), neljännes pääkaupunkiseudulla ja vajaa kolmannes muissa kunnissa.¹⁰⁶

Asumistuella helpotetaan pienituloisten selviytymistä asumismenoistaan. Asumistukea myönnetään vakinaisen vuokra-asunnon tai omistusasunnon asumismenoihin. Asumistuen saamisen edellytyksiin sekä suuruuteen vaikuttavat kotitalouden yhteenlasketut tulot. Asumistuen määräytymiseen vaikuttavat ruokakunnan henkilöluku, bruttokuukausitulujen yhteismäärä ja omaisuus. Ruokakunnan omassa käytössä olevaa asuntoa ei oteta omaisuutena huomioon. Lisäksi tukeen vaikuttavat asunnon pinta-ala, sijaintikunta, valmistumis- tai perusparannusvuosi sekä lämmitysjärjestelmä¹⁰⁷. Asumistukea maksetaan valtioneuvoston asetuksessa määritellyistä kohtuullisista asumismenoista. Kela maksaa asumistukea vain näiden enimmäismäärien perusteella, vaikka ruokakunnan todelliset asumismenot ja asunnon todellinen pinta-ala ylittäisivät valtioneuvoston asetuksessa vahvistetut kohtuulliset enimmäismäärät. Esimerkiksi kolmen hengen kotitaloudessa asunnon enimmäispinta-ala on 77 m², kahden hengen kotitaloudessa 57 m²¹⁰⁸. Omakotitaloasujilla asunnon pinta-ala useimmiten ylittää enimmäispinta-alan.

Vuonna 2013 täysimääräisen asumistuen tuloaraja on yksin asuvalla 700 €/kk ja pienimpään (16,81 €/kk¹⁰⁹) asumistukeen oikeuttava yksinasujan tuloaraja oli Helsingissä 1 855 €/kk¹¹⁰ (suomalaisen mediaaniansio on noin 2 776 €/kk¹¹¹).¹¹² Suurella osalla vuokra-asujista vuokratustannukset kuitenkin ylittävät asumistuessa hyväksyttävän tason, etenkin pääkaupunkiseudulla. Jatkuvia asumismenoja joudutaan korvaamaan varsin usein myös toimeentulotuella¹¹³.

¹⁰² Hallituksen esitys eduskunnalle sähkö- ja maakaasumarkkinoita koskevaksi lainsäädännöksi (HE 20/2013).

¹⁰³ Energiateollisuuden kaukolämmön sopimusehdot, Suositus T1/2010.

¹⁰⁴ Kärkkäinen (2013).

¹⁰⁵ Vuonna 2011 tuensaajia oli 500 487 kpl ja vuonna 2012 vastaava luku oli 514 809.

¹⁰⁶ Kansaneläkelaitos (2012).

¹⁰⁷ Kansaneläkelaitos; Yleinen asumistuki, verkkosivut (viitattu 19.12.2012).

¹⁰⁸ Kansaneläkelaitos; Kohtuulliset asumismenot, verkkosivut. (viitattu 19.12.2012).

¹⁰⁹ Kansaneläkelaitos; Yleinen asumistuki, verkkosivut (viitattu 19.12.2012).

¹¹⁰ I-II kuntaryhmä.

¹¹¹ Suomen virallinen tilasto (SVT): Palkkarakenne [verkkajulkaisu] (viitattu 3.4.2013).

¹¹² Kansaneläkelaitos; Muutoksia Kelan etuuksiin vuonna 2013, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

¹¹³ Raimo Kärkkäinen, sosiaali- ja terveystieteiden ministeri, sähköpostiviesti 23.11.2012.

Omakotitalon asumismenoiksi hyväksytään hoitomenot, joilla korvataan vedestä, lämmityksestä ja muista omakotitalon kuluista aiheutuvia menoja. Osakeasunnossa asumismenoja ovat hoito- ja rahoitusvastike sekä erikseen maksettavat lämmitys- ja vesimaksut ja osa asuntolainojen koroista. Vuokra-asunnossa korvattavia asumismenoja ovat vuokra sekä vesi- ja lämmitysmaksut, jos ne eivät sisälly vuokraan.¹¹⁴

Edellä annetut esimerkit kotitalouksien asumis- ja energiakustannuksista osoittavat, että suhteellisen korkeista energiakustannuksista huolimatta tukijärjestelmät eivät tue kotitalouksia kaikissa tapauksissa. Mikäli kotitalouden tulot ovat alhaiset, asumismenoja ja myös energiakustannuksia tuetaan. Asumistukijärjestelmän haasteena ovat kokonaisvuokria koskevat alhaiset vuokratot ja omakotitaloissa laskennallisesti määräytyvien hoitomenojen alhaisuus.

Toimeentulotuki

Tarveharkintainen toimeentulotuki on määritelmänsä mukaisesti viimesijainen toimeentuloturvan muoto. Kaikkein pienituloisimmille maksettavassa kunnallisessa toimeentulotuessa tuetaan todellisia lämmitys- ja sähkökustannuksia kunnan tarpeelliseksi katsomaan määrään asti. Tukea maksetaan yleensä kuukaudeksi kerrallaan se määrä, jolla asiakkaan tukeen oikeuttavat menot ylittävät hänen tulonsa ja varansa. Toimeentulotuki on tarkoitettu henkilöille tai perheille, joiden tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin. Toimeentulotuen muodostavat perustoimeentulotuki, täydentävä toimeentulotuki ja ehkäisevä toimeentulotuki. Vuonna 2013 täysi perusosa on yksin asuvalla 477,26 euroa kuukaudessa, jolla tulee kattaa muun muassa ravintomenot ja paikallisliikenteen maksut sekä muut jokapäiväiset menot. Perusosan lisäksi perustoimeentulotukea annetaan asumismenoihin, kuten vuokraan tai vastikkeeseen, lämmitykseen ja sähkölaskuun. Kunnat myöntävät myös ehkäisevää toimeentulotukea, jonka tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen omatoimista suoriutumista ja ehkäistä syrjäytymistä. Kunnat päättävät itse sen perusteista¹¹⁵. THL:n mukaan¹¹⁶ suurin osa perusturvan¹¹⁷ varassa elävistä kotitalouksista ei pysty kattamaan tuloillaan kohtuullisen minimin mukaista kulutusta. Erään karkean arvion mukaan¹¹⁸ vuonna 2009 noin 53 % maksetusta toimeentulotuesta käytettiin asumismenojen kattamiseen.

Toimeentulotuella maksettavien energiamenojen määrästä ei ole tilastotietoa, eikä sitä muutenkaan kerätä¹¹⁹. Erään sähkönmyyntiyhtiön karkean arvion mukaan 1,6 % henkilöasiakkaista jätti laskun maksamatta vuonna 2012, mutta tästä ei voida tehdä johtopäätöksiä toimeentulotukea koskien. Kelan tutkimuksen perusteella suuri osa toimeentulotuessa huomioitavista asumismenoista muodostuu sähkölaskuista ja tämä on korostunut sähkön hinnannousun myötä. Taloussähkön, lämpimän käyttöveden ja lämmityskulujen hyväksyminen toimeentulotuella korvattavina menoina vaihtelee suuresti kuntien välillä, koska tuen tarve arvioidaan kuntakohtaisesti.¹²⁰

¹¹⁴ Kansaneläkelaitos; Yleinen asumistuki, verkkosivut (viitattu 19.12.2012).

¹¹⁵ Sosiaali- ja terveysministeriö; Toimeentulotuki, verkkosivut (viitattu 19.12.2012).

¹¹⁶ THL (2011).

¹¹⁷ Perusturva on perustoimeentulon turva, joka antaa turvaa työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän jälkeen ja huoltajan menetyksen tapahtuessa.

¹¹⁸ Heinonen (2010).

¹¹⁹ Energiakustannusten osuutta toimeentulotuesta ei tilastoida johtuen kuntien tietojärjestelmistä (eivät ole yhtenäisiä eivätkä yhteydessä THL:n järjestelmiin) sekä tuen rakenteesta (esim. kerrostaloasujien pieniksi oletetut energiamenot katetaan pääosin toimeentulotuen perusosasta).

¹²⁰ Heinonen (2010).

Energiatehokkuusinvestointien tukeminen

Kotitalousvähennys

Tavanomaiseen asunnon tai rakennuksen kunnossapito- ja peruseräparannustyöhön on mahdollista hakea verotuksessa kotitalousvähennystä. Kotitalousvähennyksen voi saada esimerkiksi energiaremontin teettämisestä tai lämmitysjärjestelmien uusimisesta. Kotitalousvähennyksen enimmäismäärä vuodessa on 2 000 euroa, johon liittyy vuotuinen 100 euron omavastuuosuus¹²¹. Kotitalousvähennystä hyödynnetään eniten remonteissa. Hyvätuloiset käyttävät kotitalousvähennykseen oikeuttavia palveluja pienituloisia enemmän. Kotitalousvähennyksen euromäärissä ei kuitenkaan juuri ole eroja pieni- ja suurituloisten välillä. Kotitalousvähennystä käyttävät eniten yli 75-vuotiaat, omistusasunnoissa asuvat, yrittäjät, kahden huoltajan lapsiperheet sekä tutkijakoulutuksen saaneet¹²². Kotitalousvähennyksien kokonaismäärä oli vuonna 2011 lähes 480 miljoonaa euroa. Tällöin palkansaajista lähes 225 700 ja eläkeläisistä lähes 108 500 saivat kotitalousvähennyksen¹²³.

Kuntien myöntämät korjaus- ja energia-avustukset

Energiatehokkuusinvestointeja tuetaan myös pienituloisille myönnettävillä energia-avustuksilla sekä vanhus- ja vammaisväestölle myönnettävillä korjausavustuksilla. Vuosittain myönnettävien energia- ja korjausavustusten suuruus riippuu kuntien avustusmäärärahaosuuksista. Avustuksia myönnettäessä huomioidaan tuen taloudellinen tarpeellisuus sekä toimenpiteiden tarkoituksenmukaisuus suhteessa rakennuksen odotettavissa olevaan asuinkäyttöaikaan ja asuinkäyttötarpeeseen.¹²⁴

Pienituloisille myönnettävät tarveharkintaiset energia-avustukset korvaavat sitä, ettei kotitaloudella ole mahdollisuutta hyödyntää kotitalousvähennystä vähäisten tulojen vuoksi. Energia-avustuksia myönnetään ruokakunnille, joiden pysyvät tulot kuukaudessa (bruttokuukausitulot) eivät ylitä määritettyjä tuloarajoja. Nykymuodossaan energia-avustukset pienituloisille kotitalouksille soveltuvat kuitenkin vain harvoille. Tukiosuus on enimmillään 25 % investoinnin suuruudesta, joten omarahoitisuusosuus on kalliissa energiaremonteissa useimmille pieni- tai keskituloisille liian suuri. Energiaremonttiin ryhtyvä ei myöskään voi varmuudella tietää, kuinka paljon tukea lopulta saa, sillä myönnettyjen tukien määrät riippuvat kuntien vuosittaisista määrärahaosuuksista sekä haettujen avustusten määrästä.¹²⁵

Korjausavustukset vanhus- ja vammaisväestön asuntojen korjaustoimintaan on tarkoitettu ensisijaisesti niihin toimenpiteisiin, jotka ovat tarpeen vanhuksen tai vammaisen kotiooloissa selviytymisen kannalta¹²⁶. Avustus voidaan myöntää myös vuokra-asunnon omistajalle, mikäli asunnossa asuva vuokralainen täyttää avustuksen myöntämisen edellytykset. Esimerkkeinä avustettavista korjaustoimenpiteistä mainittakoon rakennuksen lämmöneristyksen ja tiiviyn parantaminen, LVIS-järjestelmien parantaminen sekä vesihuollon ja sähköistyksen kohtuulliset liittymiskustannukset. Omarahoitusosuus on pienempi kuin energia-avustusten saajilla. Avustus on pääsääntöisesti enintään 40 % hyväksytyistä kustannuksista.

¹²¹ Veronmaksajat; Kotitalousvähennys, verkkosivut (viitattu 25.1.2013).

¹²² Häkkinen Skans (2011)

¹²³ Veronmaksajat; Kotitalousvähennys, verkkosivut (viitattu 25.1.2013).

¹²⁴ ARA; Rahoitus, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

¹²⁵ ARA; Rahoitus, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

¹²⁶ ARA; Rahoitus, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

Avustussumma voi kuitenkin olla 70 % kustannuksista, mikäli korjaustoimenpiteiden ansiosta hakijan pitkäaikaista laitoshoitoon joutumista voidaan siirtää tai jos ruokakuntaan kuuluu rintamaveteraani tai rintamaveteraanin leski ja korkeamman avustuksen myöntäminen on ruokakunnan taloudellinen asema huomioon ottaen erityisen tarpeellista¹²⁷.

Korkotukilainat

Erilaisten avustusten lisäksi valtio tukee sekä uudis- että korjausrakentamista korkotukilainojen¹²⁸ muodossa. Kunnat, yleishyödylliset yhteisöt ja asunto-osakeyhtiöt voivat hakea korkotukilainaa. Korkotukien myöntämisen yhteydessä pyritään eri tavoin kannustamaan energiatehokkuuden huomioonottamiseen tuettavissa hankkeissa¹²⁹. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) voi esimerkiksi hyväksyä asunto-osakeyhtiöille perusparantamisen korkotukilainoja taloteknisiin ja talon ylläpidon kannalta keskeisiin korjaustoimenpiteisiin, kuten ulkovaippa- sekä energiataloudellisiin korjauksiin. Pääsääntöisesti korkotukilainan osuus on enintään 40 % hankkeen hyväksytyistä kustannuksista. Mikäli perusparantamisen yhteydessä parannetaan rakennuksen energiataloutta, vähennetään energiankäytöstä aiheutuvia päästöjä tai otetaan käyttöön uusiutuvia energialähteitä, lainan suuruus voi olla 50 % hankkeen kustannuksista¹³⁰.

Lisäksi yksityishenkilöt voivat saada sosiaalisen tarveharkinnan perusteella omakotikorkotukilainaa uudisrakentamiseen. Tällöin rakentamisen kohteena tulee olla matalaenerginen omakotitalo¹³¹. Yksityishenkilöille myönnettäviä korkotukilainoja koskevat samat tulo- ja varallisuuteen liittyvät rajoitteet kuin energiatukien ja korjausavustusten osalta. Lisäksi lainoitettaville huoneistoneliömetreille on säädetty enimmäismäärät. Korkotukilainan suuruus on enintään 80 % hyväksytyistä kustannuksista¹³².

3.4.4

Kuluttajien energianeuvonta

Energiaa säästämällä voidaan asumisen energiakustannuksia vähentää huomattavasti. Energian säästäminen ja muutenkin hyvän kiinteistöpidon merkitys on suuri. Esimerkiksi asunnon lämpötilan lasku yhdellä asteella vähentää lämmityskuluja noin 5 %.

Kuluttajille suunnatun energianeuvonnan toteutus on osa pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategian, kuluttajapoliittisen ohjelman sekä energiatehokkuutta koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen toimeenpanoa. Työ- ja elinkeinoministeriö nimesi vuonna 2010 Motiva Oy:n energianeuvontatoimintaa koordinoivaksi ja kehittäväksi valtakunnalliseksi koordinaatiokeskukseksi. Kehitettävän toiminnan tavoitteena on, että kuluttajat saavat luotettavaa energianeuvontaa. Neuvonnan tavoitteena on saada aikaan energian käytön tehostumista ja uusiutuvan energian käytön lisääntymistä, joilla vähennetään kasvihuonekaasupäästöjä.

Motiva Oy tarjoaa tällä hetkellä valtakunnallista energia-asioihin liittyvää tiedotusta ja neuvontaa eri kuluttajaryhmille. Kuluttajille on kehitteillä valtakunnalli-

¹²⁷ Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

¹²⁸ Korkotukilaina on normaali pankkilaina, jolle valtio sitoutuu maksamaan tietynsuuruista korkotukea.

¹²⁹ ARA; Rahoitus, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

¹³⁰ Laki asunto-osakeyhtiötalolainojen korkotuesta (205/1996), Asetus asunto-osakeyhtiötalolainojen korkotuesta (209/1996), Valtioneuvoston päätös asunto-osakeyhtiötalolainojen yleisistä ehdoista (210/1996).

¹³¹ Laki omistusasuntolainojen korkotuesta (1204/1993), Asetus omistusasuntolainojen korkotuesta (1054/1994), Valtioneuvoston päätös omistusasuntojen korkotukilainojen yleisistä ehdoista (1056/1994, muut. 1185/2004), Valtioneuvoston asetus omistusasuntokorkotukilainaksi hyväksymisessä sovellettavista perusteista (907/2004).

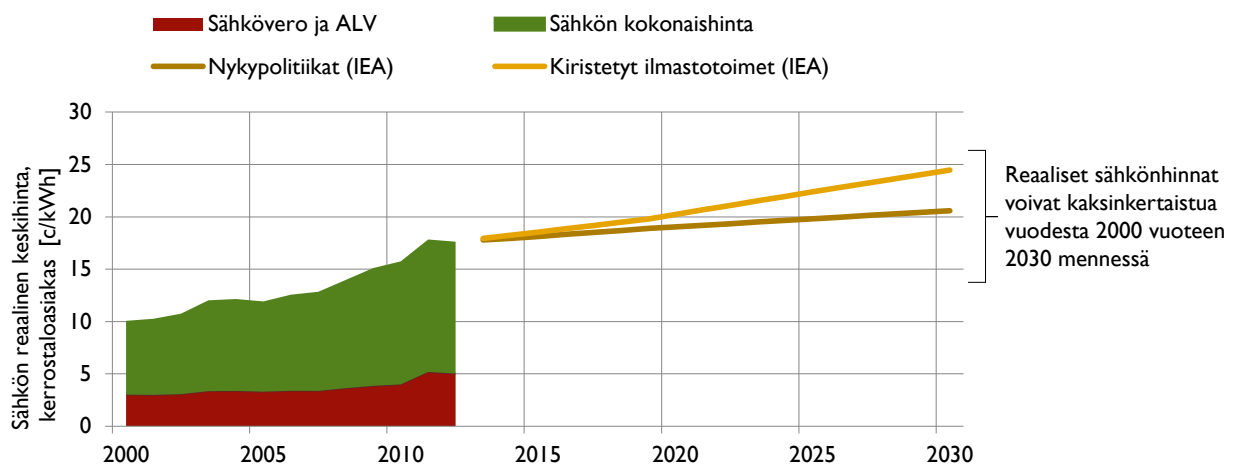
¹³² ARA; Rahoitus, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

nen energianeuvonnan palvelukokonaisuus, jonka ytimen muodostaa vuonna 2013 valmistuva neuvontaportaali. Maakuntiin kohdistuvalla neuvonnalla on tarkoitus varmistaa alueellinen saavutettavuus ja paikallistuntemus. Maakuntien neuvojat järjestävät muun muassa info- ja koulutustilaisuuksia, osallistuvat messuille ja muihin tapahtumiin, tarjoavat puhelin- ja sähköpostineuvontaa sekä tietoa omissa verkkopalveluissa ja palvelupisteissä¹³³. Lisäksi lukuisat energia-alan järjestöt sekä paikalliset energialaitokset tarjoavat energianeuvontaa¹³⁴. Merkittävä osa energiayhtiöistä on liittynyt elinkeinoelämän ja työ- ja elinkeinoministeriön väliseen energiatehokkuussopimukseen¹³⁵. Sopimuksen energiapalvelujen toimenpideohjelmaan liittyneet yritykset ovat sitoutuneet kehittämään ja tarjoamaan asiakkailleen energiapalveluja. Tällaisia palveluja ovat mm. energiatehokkuusviestintä ja -neuvonta, asiakkaan energiankäytön raportointi ja todettuun kulutukseen perustuva laskutus¹³⁶. Myös osa vuokra-asuntoyhtiöistä tarjoaa asukkailleen tietoa energiansäästöstä (mm. VAV Asunnot Oy).

3.5

Tuleva kehitys Suomessa

Korkeisiin asumisen energiakustannuksiin vaikuttaa energian hinnan kehitys. Kuva 3 havainnollistaa sähkön hinnannousua 2000-luvulla sekä arvioitua nousun jatkumista. Energian reaaliset hinnat ovat olleet nousussa 2000-luvun alusta lähtien. Energiamarkkinoilla on tälläkin hetkellä näkyvissä hintoja nostavia tekijöitä, kuten energian kysynnän globaali kasvu sekä tarve uusille voimalaitos- ja energiaverkkoinvestoinneille. Erityisesti poliittisilla ohjauskeinoilla (mm. verotuksella ja ilmastopolitiikalla) on vaikutusta hinnan kehitykseen. Energian hinnannousu voimistaa energiaköyhyyden ilmiötä.

Kuva 3. Esimerkki sähkön hinnan kehitysnäkymistä. Tulevaisuuden hintakehitystä on arvioitu kansainvälisen energijärjestö IEA:n yleisten energian hintojen kehityksen mukaisesti.¹³⁷

¹³³ Motiva; Kuluttajien energianeuvonta, verkkosivut (viitattu 21.12.2012).

¹³⁴ Suomen Kuntaliitto; Energianeuvonta, verkkosivut (viitattu 21.12.2012).

¹³⁵ Katso www.energiatehokkuussopimukset.fi.

¹³⁶ Katso mm. Energiatehollisuus ry:n verkkosivut www.energia.fi.

¹³⁷ Historiatiedot toteumaa, lähteenä Energiamarkkinaviraston tilastot. Tulevassa ennusteessa lähtökohdana IEA:n arvio maailmanmarkkinahintojen kehityksestä, joiden perusteella on laskettu kannattavan sähköntuotannon edellyttämä hintataso. Tulevat sähkön hinnat voivat kuitenkin poiketa merkittävästi tästä hintatasosta. Lisäksi tuleviin hintoihin vaikuttavat kotimaiset politiikkatoimet, esim. energiaverot.

Asumisen kustannuksiin liittyy runsaasti nousupaineita lähivuosina. Pellervon taloustutkimuksen (PTT) vuonna 2011 tekemän selvityksen mukaan suomalaisten kerrostaloasujien asumismenot nousevat keskimäärin 12 % vuosina 2011–2015. Nousua on odotettavissa erityisesti korkoihin sekä hoitovastikkeilla katettaviin hoitokuluihin. Hoitokuluja kasvattavat eniten lämmitys- ja sähköenergia- sekä vesikulut, joiden PTT arvioi nousevan 22–26 % neljässä vuodessa. Lisäksi pääoma- ja kiinteistöveron korotukset kasvattavat asumiskustannuksia. Tutkimus ennustaa, että velattomien eläkeläistalouksien asumismenot nousevat eniten, yhteensä 16 %. Pienituloisilla ja eläkeläisillä asuminen tulee viemään yhä suuremman osan nettotuloista.¹³⁸

Sähkön kulutuksen ei kuitenkaan ole arvioitu kasvavan samassa suhteessa. Esi-merkiksi Elinkeinoelämän Keskusliiton ja Energiateollisuus ry:n vuonna 2009 julkaisemassa arvioissa kotitalouksien ja maatalouden sähkönkäyttö lisääntyy vuosien 2008 ja 2030 välillä noin 20 %, mutta sähkön käyttö lämmitykseen ja jäähdytykseen pysyisi kokonaisuudessaan nykyisellä tasolla. TEM:n arvion¹³⁹ mukaan asumiseen liittyvän sähkön käytön arvioidaan kasvavan vuoteen 2030 mennessä siitä huolimatta, että sähköä käyttävien laitteiden sähkönkäyttö tehostuu EU-peräisten määräysten vaikutuksesta. Sähkön käyttö kasvaisi erityisesti liikenteen (mm. sähköautot) ja informaatioteknologian osalta.

Energiaköyhyyden tulevaisuuden kehityksen reunaehdoiksi mainittiin haastatteluisissa Suomen yleinen taloudellinen kehitys, kilpailukyky, innovaatiot sekä energian maailmanmarkkinahinnat ja energiapolitiikka. Pienituloisuusaste seurailee työttömyysastetta. Energian hintojen nousu altistaa energiaköyhyydelle, mikäli ennaltaehkäiseviin toimiin ei ryhdytä. Energiaköyhyydestä ei kuitenkaan tässä selvityksessä tehdyissä haastatteluisissa uskottu muodostuvan merkittävää ongelmaa Suomessa. Lyhyellä aikavälillä taloustilanne vaikuttaa energian kysyntään ja sitä kautta hintoihin, jotka voivat vaihdella. Energian hintojen on arvioitu kuitenkin nousevan pitkällä aikavälillä. Haastateltavat arvelivat energian hinnan nousevan myös kasvavien verojen ja maksujen vuoksi. Myös asumisen uskottiin yleisesti kallistuvan tulevaisuudessa ja seurailevan keskiluokkaisten elintasovaatimuksia ja sitä kautta kustannuksia.

Yhteiskunnan kustannukset tulevat nousemaan tulevaisuudessa, mikäli energian hinnannousu kasvattaa haettujen tukien määrää. Tukisummia ei välttämättä kyetä kasvattamaan energian hinnannousua vastaavassa suhteessa.

¹³⁸ Lahtinen M., Laiho V. ja Pakarinen S. (2011).

¹³⁹ Työ- ja elinkeinoministeriö (2009).

4 Johtopäätökset

Kylmästä ilmastosta, kohonneista energian hinnoista ja vanhasta rakennuskannasta seuraavat korkeat energiakustannukset voivat lisätä maksuvaikeuksia jo ennestään pienituloisuuden vaivaamille kotitalouksille. Lisäksi haja-asutusalueella energiakustannuksia lisäävät mahdolliset liikenteen polttoainekustannukset. Haja-asutusalueilla auton käyttö voi olla välttämättömyys. Energiaköyhyyden äärimuotoja kuten riittämätöntä lämmitystä ei kuitenkaan liiemmin ilmene Suomessa yhteiskunnan tukiverkkojen ansiosta. Energian käyttö on Suomessa välttämättömyys ja ainakin toistaiseksi lämmöstä on oltu valmiita maksamaan ja muusta tarvittaessa tingitty. Voidaan kuitenkin todeta, että energiaköyhyyttä ilmenee Suomessa osana muuta köyhyyttä. Yhteiskunnan tarjoaman hyvän sosiaaliturvan ansiosta kaikilla on joka tapauksessa Suomessa mahdollisuus riittävään energian saantiin.

Energiaköyhyys ilmiönä on Suomen lisäksi myös vertailun kohteena olevissa maissa (Pohjoismaat, Saksa, Hollanti) verrattain uusi. Tutkimuksia, tilastotietoa ja poliittisia toimenpiteitä aiheesta on vähän. Näistä maista ainoastaan Saksassa energiaköyhyys tunnustetaan yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Muissa maissa ilmiö kuitenkin tiedostetaan ja sitä pyritään ehkäisemään. Vaikka sekä Saksa että Tanska ovat panostaneet voimakkaasti uusiutuvaan energiaan, mikä toisaalta on nostanut sähkön hintoja, voidaan kuitenkin todeta, että korkea energian hinta ja uusiutuvan energian osuus eivät ole suoraan verrannollisia energiaköyhyyden ilmenemiseen. Tanskassa on panostettu energiatehokkuustoimenpiteisiin energiaköyhyyden ehkäisemiseksi. Energiaköyhyyttä on pyritty ehkäisemään myös sosiaalipoliittisilla toimenpiteillä. Pohjoismaisen hyvinvointimallin avulla on luotu turvamekanismit kaikille köyhyyden, myös energiaköyhyyden, koettelemille kotitalouksille.

Asumisen energiankulutusta ja energiakustannuksia määrittävät muun muassa asunnon pinta-ala, varustelutaso ja kotitalouden kulutustottumukset sekä rakennuksen rakennusvuosi ja energiatehokkuus. Lisäksi lämmitystapa ja rakennuksen sijainti vaikuttavat energiakustannusten suuruuteen. Energiaköyhyyden riskiryhminä korostuvat taajama-alueen ulkopuolella isoissa energiatehottomissa asunnoissa asuvat pienituloiset kotitaloudet (mm. pienituloiset lapsiperheet, eläkeläistaloudet). Vanha lämmitysjärjestelmä (öljy, sähkö) on usein kallis ylläpitää ja uuteen vaihtaminen kallista. Energiakorjausavustuksen avulla pystytään auttamaan vain osaa tästä riskiryhmästä: nykyiset ehdot tekevät avustuksesta useimmille avuntarpeessa oleville mahdollisimman hyödyntä.

Kotitalouden todelliset energiakustannukset monissa tapauksissa sekoittuvat muihin asumisen kuluihin erityisesti lämpöenergian osalta, sillä lämpöenergia (lämmitys + vesi) sisältyvät usein vuokraan ja vastikkeeseen eivätkä sellaisenaan ole asukkaan tiedossa. Asumiskustannuksiin vaikuttaa myös kohonneen energian hinnan lisäksi asuntojen korkea varustelutaso.

Erilaiset olemassa olevat tukijärjestelmät suurelta osin hoitavat energiaköyhyyteen liittyvät akuutit inhimilliset ongelmat. Energiaköyhyys ilmiönä piiloutuukin osittain

maksettujen tukien alle; tällä hetkellä energiakulujen seuranta on puutteellista eikä kukaan tiedä kuinka suurista tulonsiirroista on kyse tai miten tulonsiirrot tulevat kehittymään. Lisääntyneet energiakulut (esim. sähkönhinnan +30 % nousu vuodesta 2006 vuoteen 2011) eivät vaikuta tukijärjestelmien piirissä oleviin, koska tuet maksetaan joko suoraan tai välillisesti. Sen sijaan tukijärjestelmiin kohdistuva rasitus kasvaa kahta kautta, jos energiakulut nousevat: (1) nykyisin tuen piirissä oleville maksetaan enemmän; ja (2) entistä suurempi osuus joutuu turvautumaan tukiin, koska omat tulot eivät riitä kattamaan menoja. Onkin huomattava rakenteellinen ongelma, että nykyiset tukijärjestelmät eivät riittävästi kannusta energiatehokkuustoimenpiteisiin. Nykymuodossaan investointien rahoittamiseen osoitettavat tuet soveltuvat vain harvoille, joten korkeista asumiskustannuksista johtuvat maksuvaikkeudet katetaan asumis- ja toimeentulotuilla. Ongelman ratkaisujen pitäisikin tukea energiaan liittyvän kulutuksen ja niihin liittyvien asumiskustannuksien vähentämistä sen sijaan, että tuettaisiin jatkuvasti kalliimmaksi muodostuvan energian kulutusta. Niillä keinoin, millä tällä hetkellä tuetaan energiaköyhiä kotitalouksia, siirtyvät nousevat energiakustannukset jatkuvasti eri tukijärjestelmien maksettavaksi, sen sijaan, että niiden nousu pystyttäisiin pysäyttämään.

5 Toimenpide-ehdotukset ja suositukset toimintatavoiksi

Tässä kappaleessa on listattu toimenpide-ehdotuksia ja suosituksia toimintatavoiksi tulevaisuudessa. Ehdotukset ja suositukset perustuvat haastatteluissa ja työseminaarissa esitettyihin näkemyksiin sekä kirjallisuudesta ja internet-aineistosta nousseisiin huomioihin energiaköyhyysongelman ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi. Toimenpide-ehdotukset on listattu sääntelykeinojen, taloudellisten keinojen, informaatio-ohjauksen ja vapaaehtoisten toimien mukaisesti. Lopuksi on pohdittu energiaköyhyyden tutkimuksen tarvetta jatkossa.

Sääntelykeinot

Sääntelykeinoilla viitataan lainsäädännöllisiin ja muihin sitoviin velvoitteisiin. Energiaköyhyyttä vähentäviä, sääntelykeinoihin liittyviä toimenpidemahdollisuuksia ovat mm.

- Energian hintoihin ja kotitalouksien energiankulutukseen vaikuttavan lainsäädännön, asetusten ja viranomais määräysten vaikutusten arvioinnissa tulee ottaa huomioon energiaköyhyys.
- Ilmastonmuutoksen ja energiatehokkuuden huomioonottaminen kaavoituksessa ja rakentamismääräyksissä ennaltaehkäisee energiaköyhyyttä¹⁴⁰. Esimerkiksi kaavoituksessa voidaan energiatehokkuus huomioida mm. tutkimalla alueen liittymistä muuhun kaupunkirakenteeseen sekä alueen sisäistä rakennetta.
- Kaukolämmön ja alueellisen lämmön toimitusten osalta pitäisi lämmön toimitus turvata talviaikaan lainsäädännön avulla. Kaukolämmössä alan omat käytännöt vastaavat pitkälti esim. sähkömarkkina-alueella olevaa suojaa. Alue- lämpöverkkojen osalta käytännöt voivat olla vaihtelevia, sillä ala on voimakkaassa kasvussa. Toisaalta toimijat ovat uudempia ja esimerkiksi toimijoiden konkurssitilanteissa voi syntyä epäselvyyksiä. Eri lämmitysmuotojen saattaminen tasa-arvoiseen asemaan edellyttäisi, että lainsäädännöllä ei rasiteta joitakin lämmitystapamuotoja suhteessa muihin.
- Energian minimitarpeen turvaaminen lainsäädännöllä. Tämä varmistaisi terveyden kannalta riittävän lämpötilan asunnossa. Minimitarpeen määrittely edellyttäisi laskelmia energiankulutuksesta perustuen rakennuksen kuntoon, asunnon sijaintiin rakennuksessa sekä lämmitysjärjestelmään. Tukijärjestelmin katettaisiin ainoastaan minimitarpeen mukaiset energiakustannukset. Tämä voisi johtaa sangan monimutkaisiin ratkaisuihin.¹⁴¹

¹⁴⁰ Katso mm. sitran selvitys Energiatehokkuus kaavoituksessa. Saatavilla: <http://www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksi%C3%A4-sarja/Selvityksi%C3%A4%2041.pdf>.

¹⁴¹ Ks. mm. Brunner, Christanell, Spritzer (2011).

- Riippumattoman energianeuvonnan tarjoamisen velvollisuuden sisällyttäminen lainsäädäntöön ennen energiantoimituksen katkaisua yksittäisen kotitalouden osalta. Neuvonta voisi sisältää esimerkiksi taloudellista ja muuta neuvontaa kotitalouden velkaantumisen estämiseksi sekä energianeuvontaa energiatehokkuuden parantamiseksi tai energiantuottajan vaihtamiseksi niin pyydettyä.¹⁴²
- Huoneistokohtaisten mittarointilaitteiden edellyttäminen. Huoneistokohtainen kulutusmittaus vähentää osaltaan energiaköyhien kotitalouksien haavoittuvuutta. Mittareiden avulla kotitalous pystyy seuraamaan tarkasti energiankulutustaan, mikä vähentää energiantoimituksen katkaisun riskiä. Mittareihin voisi myös integroida ennaltamaksutoiminnon (pre-paid); kotitalous voisi turvata energiansaantinsa maksamalla sen etukäteen silloin, kun kotitalouden varallisuus sitä parhaiten tukee.

Taloudelliset keinot

Taloudellisilla keinoilla viitataan lähinnä verotuksellisiin keinoihin tai tarveharkintaisiin avustuksiin.

- Korjaus- ja energia-avustusten tuloarajojen lieventäminen ja tukien nostaminen. Tukien määräytymisperuste tulisi laskea ottaen huomioon tuettavien investointien koko elinkaaren aikaiset vaikutukset. Energiatehokkuuden parantamistoimilla pyrittäisiin ehkäisemään mahdolliset korkeista energiakustannuksista aiheutuvat tulevaisuuden toimeentulovaikkeudet.
- Tukijärjestelmien kehittäminen niin, että ne kannustavat energiatehokkuustoimenpiteisiin. Mikäli energiankulutuksen vähentämiseksi ei onnistuta kehittämään tehokkaita tukitoimenpiteitä, olisi varmistettava, että nousevat energiakustannukset eivät sysää heikossa taloudellisessa asemassa olevia absoluuttiseen köyhyyteen ja ne huomioidaan asumistuen normeja päivitettyinä. Normeja voisi myös varioida lämmitystavan mukaan.
- ESCO-toimintamallin edistäminen takaamalla yritysten lainoille valtion takuut ja ESCO-toimintamallin markkinointi energiaköyhille kotitalouksille. Energiatehokkuutta parantavat investoinnit ovat monelle pieni- ja keskituloisella liian kalliita, vaikka investoinnin elinkaarikustannukset olisivatkin pienet. ESCO-toiminta perustuu ulkopuolisen energiapalvelutoimittajan (Energy Service Company, ESCO) asiakkaalle toteuttamiin energiansäästöinvestointeihin ja -toimenpiteisiin esimerkiksi lämmitysjärjestelmän vaihtamiseksi. ESCO-toiminnan kustannukset maksetaan alentuneesta energiankulutuksesta aiheutuvilla säästöillä¹⁴³. Valtio voisi edesauttaa ESCO-toiminnan yleistymistä Suomessa.
- Muiden uusien investointi- ja rahoitusmallien edistäminen.
 - Energiatehokkuusrahaston avulla voitaisiin tukea energiaköyhien kotitalouksien sähkölaitteiden ja lämmitysjärjestelmien energiatehokkuuden parantamista jakamalla laitehankintojen aiheuttamia kustannuksia. Energiasyöpöjen kotitalouskoneiden tai lämmitysjärjestelmien vaihtaminen uuteen ei saisi vaikuttaa negatiivisesti energiaköyhien kotitalouksien budjettiin. Rahoitus jakaantuisi kolmelle taholle: kotitaloudelle itselleen, energiatehokkuusrahastolle ja kolmas osuus rahoitettaisiin lainalla. Lainaosuus laskettaisiin energiatehokkuuden paranemisesta koituvilla vuosittaisilla säästöillä, jotka saadaan toimenpiteen seurauksena. Lainaosuus vähennettäisiin energialaskusta esimerkiksi kolmen vuoden ajan. Toimenpiteestä koituvat taloudelliset säästöt kohdistuisivat kotitaloudelle tällöin vasta neljäntenä vuonna.¹⁴⁴

¹⁴² Ks. mm. Brunner, Christianell, Spritzer (2011).

¹⁴³ Motiva; ESCO-toiminta, verkkosivut (viitattu 3.4.2013).

¹⁴⁴ Ks. mm. Brunner, Christianell, Spritzer (2011).

- Esimerkkejä rahoitusmalleista voivat olla myös lainatakuut paljon energiaa kuluttavien kodinkoneiden ja laitteiden uusimiseen.

Informaatio-ohjaus

Informaatio-ohjauksella viitataan tässä asumisen energiatehokkuuden parantamiseen. Tieto ja valistus voisivat vähentää energian osuutta asumiskustannuksista toimien myös ennaltaehkäisevästi, jotta kotitalous ei päätyisi energiaköyhyyteen. Esimerkiksi lapsiperheillä ei välttämättä riitä aika ja voimat tiedon etsimiseen. Energiaköyhyys useissa tapauksissa johtunee tiedon puutteesta niin energiansäästön kuin taloudenpidon ja talousasioiden suunnittelun osalta. Kynnys neuvonnan saamiseksi ja vastaanottamiseksi tulisi olla mahdollisimman matala. Energianeuvonta tulee sopeuttaa erilaisten kohderyhmien tarpeisiin ja sitä tulisi tarjota mahdollisimman helposti mieluiten suoraan kotona.

- Riskiryhmille kohdistetut palvelusetelit energianeuvontaan (kunnat) nk. energiatehokkuusneuvontavoucherit, jotka voisi hyödyntää ainoastaan energiatehokkuusneuvontaan. Esimerkiksi asiantuntija tulisi paikan päälle kotiin pariiksi tunniksi ja tekisi suunnitelman toteutettavista energiatehokkuustoimenpiteistä. Voucherin voisi hyödyntää tämän asiantuntijan palkkaamiseksi (vrt. Saksan Stromspar-Check). Järjestelmässä pitäisi olla sisäänrakennettuna jonkinlainen toimenpiteiden seuranta tai suurempien toimien rahoitusjärjestelmä.
- Edistetään energianeuvonnan ja taloudenpidon neuvonnan osuutta riskiryhmiin kohdistuvassa muussa neuvonnassa, esimerkiksi sosiaalneuvonnassa, asumisneuvonnassa (mm. ARA ja Kuluttajaliitto) ja järjestöjen antamassa energianeuvonnassa (esim. Vanhustyön keskusliitto). Esimerkiksi eläkeläisille voi kertoa käänteisestä asuntolainasta, jonka avulla eläkeläinen voi rahoittaa esimerkiksi omakotitalonsa energiaremontin ja rahoittaa oman asumisensa talossa tarvittaessa niin pitkään kuin haluaa.
- Tukea ja neuvontaa sähkösopimuksen kilpailuttamiseen.
- Puolueetonta tietoa eri energijärjestelmien ominaisuuksista ja riskeistä.

Vapaaehtoiset toimet

- Energiaköyhyysasioiden huomioon ottaminen esimerkiksi kiinteistöalan energiatehokkuussopimusjärjestelmässä sen mahdollisesti uusiutuessa. Nykyinen sopimus on voimassa vuoteen 2016.
- Alueellisen yhteisöllisyyden tukeminen julkisin varoin tehtävässä rakentamisessa. Esimerkiksi saunojen määrän rajoittaminen korjaus- ja uudisrakentamisessa luomalla edellytyksiä taloyhtiöiden yhteissaunoille kaavoituksen keinoin.
- Vihreät vuokrasopimukset käyttöön esimerkiksi kuntien omistamissa vuokra-asuntoyhtiöissä.
 - Asukkaiden tietoisuutta omasta energiankulutuksesta lisätään. Siirrytään huoneistokohtaiseen kulutuksen mukaiseen laskutukseen (sähkö, lämmitys, vesi). Kiinteistöihin asennetaan huoneistokohtaiset mittarit, joihin perustuvan toteutuneen käytön mukaisesti kustannukset määritellään. Asukas maksaa energiasta vain kulutusta vastaavan määrän.
 - Tarjotaan vertailutietoa muiden kotitalouksien kulutuksesta. Kerrotaan kohdennettuja energiansäästövinkkejä.
 - Vuokran hinnan energiakorjaus; mikäli vuokra-asunto on huonosti eristetty, tulee vuokraa laskea. Energiatehokkuusinvestoinneilla saa vuokraa puolestaan nostaa.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Ks. esim. Freya van den Bosschen lehdistötiedote (2011).

6 Energiaköyhyyden jatkotutkimustarpeet

Energiaköyhyyden jatkotutkimuksen kannalta tärkeää olisi ennakoiva tutkimus, jotta energiaköyhyydestä ei pääsisi muodostumaan nykyistä mittavampaa ongelmaa ja jotta energiaperäiset kustannukset yhteiskunnalle pysyvät hallittavalla tasolla. Suomessa hoidetaan pääosin energiaköyhyyden oireita erilaisten tukimekanismien kautta. Energiaperäisten tukien osuutta ei kuitenkaan voida nykyisten tilastojen perusteella määrittää. Keskeinen jatkotutkimuskohde onkin määrittää kuinka suuria yhteiskunnan energiaperäiset tulonsiirrot ovat tällä hetkellä ja kuinka suuria lisäkustannuksia energian hintojen nousu tulonsiirtoihin voi aiheuttaa.

Energiaköyhyyden riskiryhmien täsmentämiseksi Tilastokeskuksen tulonjakotilaston perusteella voisi tehdä tarkempia määrittelyjä siitä, kuka on energiaköyhä, missä hän asuu ja mitkä hänen tulonsa ovat. Riskiryhmien osalta olisi myös hyvä tehdä kartoitus energiaköyhyyteen vaikuttavista tekijöistä, niiden suuruudesta ja kohdistuvuudesta. Johonkin vuosittain suoritettavaan kyselytutkimukseen voitaisiin lisätä kysymys energiaköyhyydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä (lämmitysmuoto, lämmityskustannukset, asuinrakennuksen ikä jne.).

Tilastot eivät tällä hetkellä kovin hyvin tue energiaköyhyysongelman mittaamista. Tällä hetkellä suoraan energiaköyhyyteen liittyen tilastoidaan Eurostatin toimesta väestöosuus, jolla ei ole varaa riittävään lämmitykseen. Energiaköyhyyden mittamisen kannalta olennaista tilastotietoa ei Suomen osalta ole saatavilla, kuten:

- Omakotitaloasujien osuus vähävaraisista (omakotitaloissa korkeahkot energiakustannukset; vähävaraisilla heikommat mahdollisuudet kattaa ne)
- Energiakustannusten osuus eri kotitaloustyyppien tuloista (kotitalouksien kulutuksesta on olemassa tilasto: edellinen tilasto vuodelta 2006, uusi tulossa vuoden 2013 lopulla)
- Maksuvaikeuksista johtuvien energian toimitusten katkaisujen määrä vuodessa
- Toimeentulotuen saajien osuus, jotka hakeneet toimeentulotukea energiakustannusten kattamiseksi
- Välttämättömien energiakustannusten keskimääräisen tason määrittäminen ja sen suhde kotitalouden tuloihin

Viime vuosina on investoitu paljon energianeuvontaan, korjausrakentamiseen ja energiatehokkuuden parantamiseen. Näiden toimien vaikutuksesta päivittäiseen elämään olisi hyvä saada lisätietoa; onko ymmärrys energiankulutuksesta parantunut ja osaavatko ihmiset päivittäisissä askareissaan kiinnittää huomiota energiankäyttöön. Onko energiatehokkuusparannuksista esimerkiksi tiedotettu asukkaille ja miten he voivat niistä hyötyä? Lisäksi olisi pohdittava, onko energiaköyhyydessä tekijöitä, jotka estävät energiatehokkaan rakentamisen tai lisäävät sen riskejä.

LIITTEET

Liite I. Haastattelut

	Organisaatio	Nimi
1	Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry	Timo Kokko
2	Energiamarkkinavirasto	Antti Paananen
3	Energiateollisuus ry	Riina Heinimäki
4	Energiateollisuus ry	Pekka Salomaa
5	Fortum	Timo Liiri / Turo Eklund
6	Helsingin kaupunki	Aino Oja
7	Isännöinti-liitto	Heikki Kauranen
8	Kela	Heikki Hiilamo
9	Kela	Laura Kalliomaa-Puha
10	Kiinteistöliitto	Jukka Kero
11	Kiinteistöliitto	Petri Pylsy
12	Kuluttajatutkimuskeskus	Kaisa Matschoss
13	Kuopion kaupunki	Pasi Manninen
14	Omakotiliitto	Raimo Nurmio
15	Oulun sähkönmyynti	Janne Kaarlela
16	Oulun sähkönmyynti	Ritva Jokela
17	Oulun yliopisto	Ilmo Mäenpää
18	Sitra	Vesa-Matti Lahti
19	THL	Pasi Moisio
20	THL	Sakari Hänninen
21	THL	Jussi Simpura
22	THL	Jouko Karjalainen
23	Tilastokeskus	Pentti Wanhatalo
24	Tilastokeskus	Juha Nurmela
25	VAV Asunnot Oy	Teija Ojankoski
26	Vuokralaiset ry	Anne Viita

Liite 2. Työseminaari 26.2.2013

Työseminaarin osallistajat

Organisaatio	Nimi
ARA	Marianne Matinlassi
Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry	Kokko Timo
Energiamarkkinavirasto	Päivi Palmu
Energiateollisuus ry	Pekka Salomaa
Fortum	Timo Liiri
Helsingin kaupunki	Aino Oja
KELA	Tuuli Hirvilammi
KELA	Elina Turunen
Kuluttajatutkimuskeskus	Kaisa Matschoss
Omakotiliitto	Raimo Nurmio
Oulun sähkönmyynti	Ritva Jokela
Sosiaali- ja terveysministeriö	Raimo Kärkkäinen
Työ- ja elinkeinoministeriö	Markku Kinnunen
Työ- ja elinkeinoministeriö	Outi Kumpuvaara
Tilastokeskus	Tarja Hatakka
Tilastokeskus	Pentti Wanhatalo
Ympäristöministeriö	Harri Hakaste
Ympäristöministeriö	Merja Laitinen
Ympäristöministeriö	Anna Saarinen
Ympäristöministeriö	Riitta Kimari
Ympäristöministeriö	Pekka Kalliomäki

LÄHTEET

- Adato Energia (2013) Kotitalouksien sähkönkäyttö 2011. Tutkimusraportti 26.2.2013.
- ARA; Rahoitus, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.ara.fi/fi-FI/Rahoitus> (viitattu 3.4.2013)
- Berkel, Manuel (2012) 312.000 Stromsperren im Jahr. Julkaistu 20.11.2012 Taz.de-verkkosivuilla. Luettavissa: www.taz.de/!105885 (viitattu 28.3.2013)
- Bespaar energie met de Woonbond; Huur en energie betalen steeds groter problem, verkkosivu. Luettavissa: http://www.bespaarenergiemetdewoonbond.nl/nieuws/1038/Huur_en_energie_betalen_steed_groter_probleem (viitattu 3.4.2013)
- Bossche, van den Freya (2011) Nieuwe huurprijsberekening geeft sociale huurders meer zekerheid. Persmededeling Freya van den Bossche, Vlaams minister van energie, wonen, steden en sociale economie. 15 oktober 2011. Luettavissa: <http://www.freyavandenbossche.be/article/nieuwe-huurprijsberekening-geeft-sociale-huurders/> (viitattu 3.4.2013)
- Bouzarovski, Stefan (2011) Energy poverty in the EU: a review of the evidence. Luettavissa: http://ec.europa.eu/regional_policy/conferences/energy2011nov/doc/papers/bouzarovski_eu_energy_poverty_background%20paper.pdf (viitattu 3.4.2013)
- Brunner, Christanell & Spritzer (2011) Fuel poverty. A case study of vulnerable households in Vienna/Austria. Saatavilla: http://oin.at/_publikationen/PublikationenNEU/Fachartikel/Brunner%20Spitzer%20Christanell%202011%20Fuel%20Poverty%20ECEEE%20Paper.pdf (viitattu 3.4.2013)
- Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie (2012) Die Energiewende in Deutschland. Mit sicherer, bezahlbarer und umweltschonender Energie ins Jahr 2050. Luettavissa: <http://www.bmwi.de/Dateien/BMWi/PDF/energiewende-in-deutschland.property=pdf,bereich=bmwi2012,sprache=de,rwb=true.pdf> (viitattu 3.4.2013)
- Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie (2013) Energiedaten ausgewählte Grafiken. Luettavissa: <http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/E/energiestatistiken-grafiken> (viitattu 28.3.2013)
- Christensen, M. (2012). Strategisk energiplanlægning i Hedensted Kommune. Esitys 9.19.2012. Luettavissa: <http://www.dff.dk/Faneblade/HentMaterialerFANE4/Modematerialer/~media/M%C3%B8de%20materialer/Temadage/Fyraftensm%C3%B8der%20om%20lokal%20energiplanl%C3%A6gning%202012/Erfaringer%20og%20eksempler%20%20%20Silkeborg.ashx> (viitattu 21.2.2013)
- Compendium voor de Leefomgeving (2012) Belastingen op energie, 1990-2010 (indicator 0540, versie 05, 10 april 2012). CBS, Den Haag; Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag/Bilthoven en Wageningen UR, Wageningen. Luettavissa: www.compendiumvoordeleefomgeving.nl (viitattu 3.4.2013)
- Destatis (2012) Prices. Data on energy price trends. Long-time series from January 2000 to February 2013. Luettavissa: https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Preise/Energiepreise/EnergyPriceTrendsPDF_5619002.pdf?__blob=publicationFile (viitattu 3.4.2013)
- Destatis. Statistisches Bundesamt (2010) Wohnsituation. Bewohnte Wohneinheiten in Wohngebäuden nach überwiegender Beheizungs- und Energieart 2010. Luettavissa: <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/EinkommenKonsumLebensbedingungen/Wohnen/Tabellen/WohneinheitenWohngebaeudenBeheizung.html> (viitattu 2.4.2013)
- Die Welt (2012) Hilfen gegen die Stromsperre. Julkaistu 4.12.2012 Die Welt-lehden verkkosivuilla. Luettavissa: http://www.welt.de/print/welt_kompakt/koeln/article111791194/Hilfen-gegen-die-Stromsperre.html (viitattu 28.3.2013)
- Dol, Kees ja Haffner, Marietta (2010) Housing Statistics in the European Union 2010. Delft University of Technology. Luettavissa: http://www.bmwfj.gv.at/Wirtschaftspolitik/Wohnungspolitik/Documents/housing_statistics_in_the_european_union_2010.pdf (viitattu 2.4.2013)
- Dritter Armutsbericht der Bundesregierung, Juli 2008. Viitattu raportissa: Verbraucherzentrale Nordheim-Westfalen (2012) Dossier Energiearmut. Energiearmut bekämpfen, Daseinsvorsorge sichern. Luettavissa: <http://www.vz-nrw.de/dossier-energiearmut> (viitattu 3.4.2013)
- ECN, Energie-Nederland ja Netbeheer Nederland (2012) Energie Trends 2012. Luettavissa: <http://www.energie-nederland.nl/wp-content/uploads/2012/11/EnergieTrends2012.pdf> (viitattu 3.4.2013)
- Economic instruments in environmental policy; Economic Instruments - Charges and taxes, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.economicinstruments.com/index.php/component/zine/article/120> (viitattu 2.4.2013)
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ja Energiateollisuus ry (2009) Arvio Suomen sähkön kysynnästä vuonna 2030. Lokakuu 2009. Luettavissa: http://energia.fi/sites/default/files/arvio_sahkon_kysynnasta_2030_271009.pdf (viitattu 3.4.2013)
- Energiateollisuuden kaukolämmön sopimusehdot, Suositus T1/2010. Luettavissa: http://energia.fi/sites/default/files/suosistust1_2010_kl-sopimusehdot_0.pdf (viitattu 3.4.2013)

- Energiateollisuus ry, verkkosivut. Luettavissa: www.energia.fi (viitattu 2.4.2013).
- Energinyheter (2012) En femtedel av inkomsten i elräkning. Luettavissa: <http://www.energinyheter.se/2012/05/en-femtedel-av-inkomsten-i-elr-kning> (viitattu 2.4.2013)
- ESPO, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.espon.eu/main/> (viitattu 26.3.2013)
- EU Fuel Poverty Network, verkkosivut. Luettavissa: <http://fuelpoverty.eu/about/> (viitattu 26.3.2013)
- Euroopan komissio; Gas_electricity; Kuluttajien oikeudet, verkkosivut. Luettavissa: http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/consumer/rights_fi.htm (viitattu 26.3.2013)
- Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (2011) Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Energiaköyhyys markkinoiden vapauttamisen ja talouskriisin yhteydessä" (valmistelevalausunto), 2011/C44/09, Luettavissa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:044:0053:0056:FI:PDF> (viitattu 22.11.2012)
- Euroopan Unionin neuvosto (2012) Neuvoston täytäntöönpanopäätös annettu 24 päivänä tammikuuta 2012, luvan antamisesta Ruotsille soveltaa alennettua verokantaa eräillä Pohjois-Ruotsin alueilla sijaitsevien kotitalouksien ja palveluyritysten kuluttamaan sähkön direktiivin 2003/96/EY 19 artiklan mukaisesti (2012/47/EU). Euroopan unionin virallinen lehti L 26/33 28.1.2012. Luettavissa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:026:003:0034:FI:PDF>
- European Environmental Agency (2011) Environmental tax reform in Europe: implications for income distribution. EEA Technical report No 16/2011. Luettavissa: <http://www.eea.europa.eu/publications/environmental-tax-reform-in-europe> (viitattu 2.4.2013)
- European Fuel Poverty and Energy Efficiency (EPEE) (2009) Tackling Fuel Poverty in Europe, Recommendations Guide for Policy Makers. Luettavissa: http://www.fuel-poverty.org/files/WP5_D15_EN.pdf (viitattu 3.4.2013)
- European Fuel Poverty and Energy Efficiency (EPEE) Diagnosis of causes and consequences of fuel poverty in Belgium, France, Italy, Spain and United Kingdom. WP2 – Deliverable 5. Luettavissa: http://www.fuel-poverty.org/files/WP2_D5_final.pdf (viitattu 23.11.2012)
- European Union (2011) Opinion of the European Economic and Social Committee on 'Energy poverty in the context of liberalisation and the economic crisis' (exploratory opinion) (2011/C44/09). Official Journal of the European Union. Luettavissa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:044:0053:0056:EN:PDF> (viitattu 28.3.2013)
- Eurostat; Inability to keep home adequately warm, verkkosivut. Luettavissa: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (viitattu 3.4.2013)
- FinSH (Financial and Support Instruments for Fuel Poverty in Social Housing) (2009) Energy poverty: Impact and Public Recognition in the United Kingdom, France, Germany, Italy and Poland. Luettavissa: <http://www.fg-umwelt.de/assets/files/FinSH/energy%20poverty.pdf> (viitattu 23.11.2012)
- FinSH, Financial and Support Instruments for Fuel Poverty in Social Housing (2010) Energieeffizienz statt Energiearmut. Leitfaden zur nachhaltigen Senkung der Energiekosten einkommensschwacher Haushalte. Luettavissa: http://www.fg-umwelt.de/assets/files/FinSH/Leitfaden_deutsch.pdf (viitattu 3.4.2013)
- Fokus Online 2.11.2012. Strom- und Heizkosten überfordern Verbraucher: Wenn das Geld nicht mehr zum Heizen reicht. Luettavissa: http://www.focus.de/immobilien/energiesparen/tid-27705/strom-und-heizkosten-ueberfordern-verbraucher-wenn-das-geld-nicht-mehr-zum-heizen-reicht_aid_838837.html (viitattu 3.4.2013)
- Försäkringskassan, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.forsakringskassan.se/privatpers> (viitattu 4.3.2013)
- Gaia Consulting Oy:n laskelma perustuen Suomen viralliseen tilastoon kotitalouksien kulutuksesta [Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat]. Helsinki: Tilastokeskus Luettavissa: http://193.166.171.75/database/StatFin/tul/ktutk/ktutk_fi.asp (viitattu: 4.3.2013)
- Goodman, P., McAvoy, H., Cotter, N., Monahan, E. (2011) Understanding Fuel Poverty in Older Population. Research brief, CARDI Grants programme, November 2011. Luettavissa: <http://www.cardi.ie/userfiles/Fuel%20Poverty%20%28web%20version%29%20%282%29%281%29.pdf> (viitattu 21.2.2013)
- Hallituksen esitys eduskunnalle sähkö- ja maakaasumarkkinoita koskevaksi lainsäädännöksi HE 20/2013. Luettavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130020> (viitattu 16.4.2013)
- Hedensted Kommune; PR material of the North Sea - SEP Project, verkkosivut. Luettavissa: http://www.northseasep.eu/fileadmin/user_upload/PR/PR-Material/Folder_om_Hedensted_Kommune.pdf (viitattu 21.2.2013)
- Heinonen, Hanna-Mari (2010) Asumismenojen huomioon ottaminen toimeentulotuessa ja yleinen toimeentulotukitilanne kunnissa ja kuntayhtymissä syksyllä 2009. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17477/Selosteita73.pdf?sequence=1> (viitattu 1.3.2013)
- Helsingborgshem, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.helsingborgshem.se/> (viitattu 21.2.2013)
- Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.hel.fi/wps/portal/Kiinteistovirasto/Artikkeli?urile=hki:path:/Kv/fi/Asuntoasiat/Avustukset/Korjaus-+ja+energia-avustukset¤t=true> (viitattu 3.4.2013)
- Hirvilampi, Tuuli, KELA, sähköpostiviesti 21.1.2013.

- Hohle, E. (2011) Fuel Poverty in an energy rich country. Renewable Energy Solutions Addressing Fuel Poverty, IEA Task 29 Conference 14th June 2011. Luettavissa: http://www.task29.net/assets/files/presentations/Ogulin2010/Hohle_UK_2011.pdf (viitattu 21.2.2013)
- Häkkinen Skans, Iida (2011) Kotitalouspalveluiden verovähennykset Suomessa ja Ruotsissa. Valmisteluraportti 11, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Luettavissa: <http://www.veronmaksajat.fi/File/5bebaab6-a855-4cb9-8258-4da022febe81/VATTraportti%20kotitalousv%C3%A4hennykset%C3%A4.pdf> (viitattu 25.1.2013)
- IEA; Energy poverty, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.iea.org/topics/energypoverty/> (viitattu 23.11.2012)
- ifeu - Institut für Energie- und Umweltforschung Heidelberg GmbH - gemeinnütziges ökologisches Forschungsinstitut (2006) Energiekostenanstieg, soziale Folgen und Klimaschutz. Luettavissa: <http://www.ifeu.de/index.php?bereich=ene&seite=energiekostenanstieg> (viitattu 3.4.2013)
- Iisalmen Sanomat (2011) Energiaköyhyys riivaa pian suomalaisiakin -artikkeli 8.12.2011. Luettavissa: <http://www.iisalmensanomat.fi/uutiset/yla-savo/energiak%C3%B6yhyys-riivaa-pian-suomalaisiakin/722697> (viitattu 26.3.2013)
- Kansan Uutiset (2010) Energiaköyhyys puhuttaa kohta meilläkin -artikkeli 10.9.2010. Luettavissa: <http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/kotimaa/2329292/energiakoyhyys-puhuttaa-kohta-meillakin> (viitattu 26.3.2013)
- Kansaneläkelaitos (2012) Yleisen asumistuen saajaruokakunnat, keskimääräiset tuet, asumismenot ja ruokakunnan tulot 2012-11. Kela, Tilastoryhmä.
- Kansaneläkelaitos; Kohtuulliset asumismenot, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/140508125336PV> (viitattu 19.12.2012)
- Kansaneläkelaitos; Yleinen asumistuki, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/050901130444HV?OpenDocument> (viitattu 19.12.2012)
- Kopatz, Spitzer & Christanell (2010) Energiearmut. Stand der Forschung, nationale Programme und regionale Modellprojekte in Deutschland, Österreich und Großbritannien. Wuppertal Paper Nr. 184 (Oktober 2010). Luettavissa: http://www.wupperinst.org/uploads/tx_wibeitrag/WP184.pdf (viitattu 3.4.2013)
- Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW); Energieeffizient sanieren, verkkosivut. Luettavissa: <https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Privatpersonen/Bestandsimmobilien/Energetische-Sanierung/> (viitattu 4.3.2013)
- KWH-Preis; Energiearmut in Deutschland, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.kwh-preis.de/energiearmut-in-deutschland> (viitattu 28.3.2013)
- Kärkkäinen, Raimo (2013) Asumismenoista ja asumismenojen huomioon ottamisesta asumistuki-järjestelmissä ja toimeentulotuessa 26.2.2013 –kalvosarja.
- Lahtinen M., Laiho V. ja Pakarinen S. (2011) Kotitalouksien asumismenot Suomessa 2011-2015. PTT työpapereita 133. Pellervon taloustutkimus PTT.
- Lebenslagen in Deutschland. Entwurf des 4. Armuts- und Reichtumsberichts der Bundesregierung Stand 17.09.2012 17:00 (2012) Luettavissa: http://www.sozialpolitik-aktuell.de/tl_files/sozialpolitik-aktuell/Politikfelder/Einkommen-Armut/Dokumente/Entwurf%204.%20Armutsbericht%20der%20Bundesregierung%2017.9.2012.pdf (viitattu 3.4.2013)
- Liikennevirasto; Henkilöliikenne, verkkosivut. Luettavissa: <http://portal.liikennevirasto.fi/sivu/www/f/liikenneverkko/liikennejarjestelma/henkiloliikenne> (viitattu 28.3.2013)
- London Councils; Growing problem fuel poverty, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.london-councils.gov.uk/policylobbying/environment/climatechange/growingfuelpoverty.htm> (viitattu 27.3.2013)
- Moisio, Pasi (2006) Suhteellinen köyhyys Suomessa. Luettavissa: <http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/69616D6B-BC2A-4885-8B94-1703B70CE30C/0/066moisio.pdf> (viitattu 19.12.2012)
- Motiva; ESCO-toiminta, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.motiva.fi/julkaisut/energiakatselmukset/esco-toiminta> (viitattu 3.4.2013)
- Motiva; Kuluttajien energianeuvonta, verkkosivut. Luettavissa: http://www.motiva.fi/toimialueet/kuluttajien_energianeuvonta (viitattu 21.12.2012)
- Pellervon taloustutkimus (2012) Asumismenot 2012. Luettavissa: http://www.ptt.fi/dokumentit/asumismenot12062012_1206121211.pdf (viitattu 29.3.2012)
- Regeling afsluitbeleid voor kleinverbruikers van elektriciteit en gas. Geldend op 07-02-2012. Luettavissa: http://wetten.overheid.nl/BWBR0030164/geldigheidsdatum_07-02-2012
- Simpura, Jussi. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). Sähköpostiviesti 18.1.2013.
- Snodin, H. (2008) Fuel Poverty in Great Britain, Germany, Denmark and Spain - relation to grid charging and renewable energy. Xero energy, 7 February 2008. Luettavissa: <http://www.hi-energy.org.uk/Downloads/General%20Documents/Report%20on%20Fuel%20Poverty%20in%20Relation%20to%20Grid%20Charging%20and%20Renewable%20Generation.pdf> (viitattu 21.2.2013)
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2012) Armoedesignalement. Luettavissa: http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2012/Armoedesignalement_2012
- Sosiaali- ja terveysministeriö; Toimeentulotuki, verkkosivut. Luettavissa: http://www.stm.fi/toimeentulo/tuet_ja_etuudet/toimeentulotuki (viitattu 19.12.2012)
- Stromspar-Check, verkkosivut. Luettavissa: www.stromspar-check.de (viitattu 29.3.2013)
- Suomen Kuntaliitto; Energianeuvonta, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/tyt/energia/energianeuvonta/Sivut/default.aspx> (viitattu 21.12.2012)

- Suomen virallinen tilasto (SVT): Asunnot ja asuinolot, 2011. ISSN=1798-6745. Yleiskatsaus 2011, 2. Asuntokunnat ja asuinolot 2011. Helsinki: Tilastokeskus. Luettavissa: http://www.stat.fi/til/asas/2011/01/asas_2011_01_2012-10-24_kat_002_fi.html (viitattu: 27.2.2013)
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien kulutus [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-3533. Helsinki: Tilastokeskus. Luettavissa: <http://www.tilastokeskus.fi/til/ktutk/index.html> (viitattu: 28.3.2013)
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien kulutus [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-3533. 2006, Katsaus kulutuksen muutoksiin. Helsinki: Tilastokeskus. Luettavissa: http://www.tilastokeskus.fi/til/ktutk/2006/ktutk_2006_2009-06-08_kat_001_fi.html (viitattu: 5.4.2013)
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Palkkarakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-0076. 2011. Helsinki: Tilastokeskus. Luettavissa: http://tilastokeskus.fi/til/pru/2011/pru_2011_2012-10-19_tie_001_fi.html (viitattu 3.4.2013)
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8121. Helsinki: Tilastokeskus. Luettavissa: <http://www.stat.fi/til/tjt/index.html> (viitattu: 2.4.2013)
- Sustainable Energy Ireland (2003) A Review of Fuel Poverty and Low Income Housing, National Development Plan 2000-2006. Luettavissa: http://www.seai.ie/Grants/Warmer_Homes_Scheme/Fuel_Poverty_Report.pdf (viitattu 21.2.2013)
- Talouselämä 12/2013, Tukiaiset loivat asuntohelvein.
- The National Archive. Warm Homes and Energy Conservation Act 2000. Luettavissa: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/31/section/1?timeline=true> (viitattu 26.3.2013)
- Tilasto: Asumisen energiankulutus [verkkojulkaisu]. ISSN=2323-3273. Helsinki: Tilastokeskus. Luettavissa: <http://www.stat.fi/til/asen/index.html> (viitattu: 28.3.2013)
- Tilasto: Asumisen energiankulutus [verkkojulkaisu]. ISSN=2323-3273. 2011. Helsinki: Tilastokeskus. Luettavissa: http://www.stat.fi/til/asen/2011/asen_2011_2012-11-16_tie_001_fi.html (viitattu: 2.4.2013)
- Tilastokeskus (2009) Pääkaupunkiseutulaiset kuluttavat eniten. luettavissa: http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-06-08_007.html?s=0 (viitattu 1.3.2013)
- Tilastokeskus (2012) Varallisuuden huomioon ottaminen tarkentaa tietoa köyhyydestä. Luettavissa: http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-12-10_001.html?s=0 (viitattu 21.12.2012)
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2009) ENERGIAN KYSYNTÄ VUOTEEN 2030. Arvioita sähkön ja energian kulutuksesta. 10.11.2009. Luettavissa: http://www.tem.fi/files/25135/Energian_kysynta_vuoteen_2030_Arvioita_sahkon_ja_energian_kulutuksesta_TEM_EOS_10.11.2009.pdf (viitattu 3.4.2013)
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2012) Ehdotus sähkön toimitusvarmuutta parantaviksi toimenpiteiksi valmis. Tiedote 19.3.2012. Luettavissa: http://www.tem.fi/index.phtml?109336_m=105838&s=5236 (viitattu 28.2.2013)
- Umweltbundesamt; Entwicklung der Energiepreise, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.umweltbundesamt-daten-zur-umwelt.de/umweltdaten/public/theme.do?nodeId=3605> (viitattu 3.4.2013)
- Velte, D., Magro, E., Jimenez, I. (2010) ReRisk - Regions at Risk of Energy Poverty. ESPON 2013 Program. Luettavissa: <http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/App-liedResearch/ReRISK/ReRiskfinalreport.pdf> (viitattu 21.2.2013)
- Verbraucherzentrale Bundesverband (2008) Eckpunktepapier des Verbraucherzentrale Bundesverbandes zur Energiearmut einkommensschwacher Haushalte. 14. April 2008. Luettavissa: http://www.vzbv.de/mediapics/eckpunktepapier_energiearmut_14_04_2008.pdf (viitattu 3.4.2013)
- Verbraucherzentrale Bundesverband (2011) Energiesperren vermeiden. Luettavissa: <http://www.vzbv.de/5272.htm> (viitattu 28.3.2013)
- Verbraucherzentrale Nordheim-Westfalen (2012) Dossier Energiearmut. Energiearmut bekämpfen, Daseinsvorsorge sichern. Luettavissa: <http://www.vz-nrw.de/dossier-energiearmut> (viitattu 3.4.2013)
- Verbraucherzentrale Nordheim-Westfalen; Modellvorhaben "NRW bekämpft Energiearmut" Beratung geht in Bochum an den Start, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.vz-nrw.de/modellvorhaben--nrw-bekaempft-energiearmut-beratung-geht-in-bochum-an-den-start> (viitattu 3.4.2013)
- Verein für sozialisches Leben; Hartz 4 Regelsatz, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.sozialhilfe24.de/hartz-iv-4-alg-ii-2/regelsatz.html> (viitattu 28.3.2013)
- Veronmaksajat; Kotitalousvähennys, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.veronmaksajat.fi/omat-veroasiat/kotitalousvahennys/> (viitattu 25.1.2013)
- Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Grundversorgung von Haushaltskunden und die Ersatzversorgung mit Elektrizität aus dem Niederspannungsnetz (Stromgrundversorgungsverordnung - StromGvV) Ausfertigungsdatum: 26.10.2006. Luettavissa: <http://www.gesetze-im-internet.de/stromgvv/> (viitattu 2.4.2013)
- Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Grundversorgung von Haushaltskunden und die Ersatzversorgung mit Gas aus dem Niederdrucknetz (Gasgrundversorgungsverordnung - GasGvV) Ausfertigungsdatum: 26.10.2006. Luettavissa: <http://www.gesetze-im-internet.de/gasgvv/> (viitattu 2.4.2013)

- Westergaard, Morten Mejsen (2012) Sustainable Strategic Energy Planning. Final conference, Oldenburg. 28. november 2012. Luettavissa: http://www.northseasep.eu/fileadmin/user_upload/PR/Event_documentation/final-conference/Westergaard_Final_Conference_Presentation.pdf?PHPS_ESSID=fad83992915326bcc505e3c7e1d8d435 (viitattu 2.4.2013)
- VTT (2011) Energiatohokkuuden parantaminen mullistaa rakentamisen lähivuosina, tiedote 15.3.2011.
- Ympäristöministeriö (2013) Rakennuksen energiatohokkuuden parantamisen sääntely korjaus- ja muutostöissä eli korjausrakentamisen energiatohokkuusmääräykset: Usein kysytyjä kysymyksiä & vastauksia. 27.2.2013. Luettavissa: <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=141675&lan=fi> (viitattu 1.3.2013)
- Ympäristöministeriö; Rakennuksen energia- ja ekotehokkuus, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=428604&lan=FI> (viitattu 28.2.2013)
- Ympäristöministeriö; Rakennusten energiatohokkuusdirektiivi 2013, verkkosivut. Luettavissa: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=14527&lan=fi> (viitattu 28.2.2013)
- Öljyalan keskusliitto (2013). Öljytuotteiden kuluttajahintojen kehitys. Luettavissa: <http://www.oil.fi/fi/tilastot-1-hinnat-ja-verot/12-oljytuotteiden-kuluttajahintojen-kehitys> (viitattu 3.4.2013)

KUVAILELEHTI

<i>Julkaisija</i>	Ympäristöministeriö Rakennetun ympäristön osasto	<i>Julkaisu-aika</i> Kesäkuu 2013		
<i>Tekijä(t)</i>	Laura Oja, Anu Vaahtera, Iivo Vehviläinen, Sanna Ahvenharju ja Laura Hakala			
<i>Julkaisun nimi</i>	Selvitys energiaköyhyydestä – Kotitalouksien energiakustannukset			
<i>Julkaisusarjan nimi ja numero</i>	Ympäristöministeriön raportteja 21/2013			
<i>Julkaisun teema</i>				
<i>Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut</i>				
<i>Tiivistelmä</i>	<p>Termillä energiaköyhyys viitataan usein heikossa taloudellisessa asemassa olevien kotitalouksien mahdollisuuksiin selviytyä energiakustannuksista. Energiaköyhyydelle ei ole olemassa yhtä yhtenäistä määritelmää ja myös energiaköyhyyden aiheuttamiin ongelmiin vastataan erilaisin tavoin.</p> <p>Tässä selvityksessä tarkastellaan energiaköyhyyden merkitystä Suomessa. Selvityksessä määritellään energiaköyhyyden käsite ja kartoitetaan kuinka suurta osaa ja minkälaisia kotitalouksia energiaköyhyys voi koskea. Lisäksi selvityksessä arvioidaan miten energiaköyhyyden aiheuttamiin haasteisiin vastataan ja miten niihin olisi tarkoituksenmukaisinta vastata. Arvioinnissa otetaan huomioon muun muassa jo olemassa olevat erilaiset tukijärjestelmät, kuten erilaiset investointituet, asumismenoja alentavat ja toimeentuloa turvaavat tuet sekä energiamarkkinalainsäädäntöön sisältyvä kuluttajansuoja. Selvityksessä kuvataan myös nykytilannetta ja ratkaisukeinoja energiaköyhyyden aiheuttamiin haasteisiin eräissä muissa EU-maissa.</p> <p>Selvityksen mukaan energiaköyhyys koskettaa Suomessa pientä osaa kotitalouksista osana muuta köyhyyttä. Energiaköyhyyden riskiryhmänä korostuvat lähinnä taajama-alueen ulkopuolella isoissa energiatehottomissa asunnoissa asuvat pienituloiset kotitaloudet. Selvitys sisältää toimenpide-ehdotuksia ja suosituksia energiaköyhyysongelman ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi.</p>			
<i>Asiasanat</i>	Energiaköyhyys, energiatehokkuus			
<i>Rahoittaja/ toimeksiantaja</i>	Ympäristöministeriö			
	ISBN 978-952-11-4205-5 (PDF)	ISSN 1796-170X (verkkokj.)		
	<i>Sivuja</i> 52	<i>Kieli</i> suomi	<i>Luottamuksellisuus</i> julkinen	
<i>Julkaisun myynti/ jakaja</i>	Julkaisu on saatavana vain internetistä: www.ym.fi/julkaisut			
<i>Julkaisun kustantaja</i>	Ympäristöministeriö			
<i>Painopaikka ja -aika</i>	Helsinki 2013			

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Miljöministeriet Avdelningen för den byggda miljön	Datum Juni 2013
Författare	Laura Oja, Anu Vaahtera, Iivo Vehviläinen, Sanna Ahvenharju och Laura Hakala	
Publikationens titel	Selvitys energiäköhyhydestä – Kotitalouksien energiäkustannukset (En utredning om energifattigdom – Hushållens energikostnader)	
Publikationsserie och nummer	Miljöministeriets rapporter 21/2013	
Publikationens tema		
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt		
Sammandrag	<p>Med termen energifattigdom refererar man ofta till ekonomiskt svaga hushåll och deras möjligheter att klara energikostnaderna. Det finns inte någon enhetlig definition på energifattigdom, och också de problem som energifattigdomen orsakar tacklas på olika sätt.</p> <p>I den här utredningen granskas energifattigdomen i Finland. I utredningen definieras begreppet energifattigdom, och det kartläggs hur stor del och hurdana hushåll som kan beröras av energifattigdom. I utredningen bedöms det vidare hur man svarar på de utmaningar som energifattigdomen medför och på vilket sätt det vore ändamålsenligast att hantera dessa. I bedömningen beaktas bl.a. existerande stödsystem av olika slag, t.ex. olika investeringsstöd, stöd som sänker boendekostnaderna och tryggar utkomsten och det konsumentskydd som energimarknadsålagstiftningen omfattar. I utredningen beskrivs också nuläget och de metoder med vilka vissa andra EU-länder har hanterat de utmaningar som energifattigdomen orsakar.</p> <p>Enligt utredningen berör energifattigdomen en liten del av hushållen i Finland, och detta som en del av annan fattigdom. I riskgruppen för energifattigdom är främst de hushåll med små inkomster som bor i stora energislösande bostäder utanför tätortsområden. Utredningen innehåller åtgärdsförslag och rekommendationer om hur problemet med energifattigdom kunde förebyggas och lösas.</p>	
Nyckelord	Energifattigdom, energieffektivitet	
Finansiär/ uppdragsgivare	Miljöministeriet	
	ISBN 978-952-11-4205-5 (PDF)	ISSN 1796-170X (online)
	Sidantal 52	Språk Finska
		Offentlighet Offentlig
Beställningar/ distribution	Publikationen finns tillgänglig endast på internet: www.ym.fi/julkaisut	
Förläggare	Miljöministeriet	
Tryckeri/tryckningsort och -år	Helsingfors 2013	

Selvityksessä on tarkasteltu energiaköyhyyden merkitystä Suomessa. Termillä energiaköyhyys viitataan usein heikossa taloudellisessa asemassa olevien kotitalouksien mahdollisuuksiin selviytyä energiakustannuksista. Energiaköyhyydelle ei ole olemassa yhtä yhtenäistä määritelmää ja myös energiaköyhyyden aiheuttamiin ongelmiin vastataan erilaisin tavoin.

Selvityksessä määritellään energiaköyhyyden käsite Suomessa sekä kartoitetaan kuinka suurta osaa ja minkälaisia kotitalouksia energiaköyhyys voi koskea. Lisäksi selvityksessä arvioidaan miten energiaköyhyyden aiheuttamiin haasteisiin vastataan ja miten niihin olisi tarkoituksenmukaisinta vastata. Arvioinnissa otetaan huomioon muun muassa jo olemassa olevat erilaiset tukijärjestelmät, kuten erilaiset investointituet, asumismenoja alentavat ja toimeentuloa turvaavat tuet sekä energiamarkkinalainsäädäntöön sisältyvä kuluttajansuoja. Selvityksessä kuvataan myös nykytilannetta ja ratkaisukeinoja energiaköyhyyden aiheuttamiin haasteisiin eräissä muissa EU-maissa.

Selvityksen mukaan energiaköyhyys koskettaa Suomessa pientä osaa kotitalouksista osana muuta köyhyyttä. Energiaköyhyyden riskiryhmänä korostuvat lähinnä taajama-alueen ulkopuolella isoissa energiatehottomissa asunnoissa asuvat pienituloiset kotitaloudet. Selvitys sisältää toimenpide-ehdotuksia ja suosituksia energiaköyhyysongelman ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

ISBN 978-952-11-4205-5 (PDF)
ISSN 1796-170X (verkkoj.)